

LIBAU | JAARVERSLAG 2021

COLOFON

UITGAVE
Libau, adviesorganisatie voor omgevingskwaliteit en cultureel erfgoed in Groningen en Drenthe

TEKST EN INTERVIEWS
Dorien Fröling
Tim Willems-Kruize
Herman Waterbolk
Jan Arend Mulder

REDACTIE
Kees de Graaf (Studio Platz)
Dorien Fröling
Helga Reinds

VORMGEVING
Studio dubbele punt

DRUK
Zalsman Groningen
Papier omslag en binnenwerk:
Plano Superior New

FOTO'S EN TEKENINGEN
Janna Bathoorn
(omslag, p. 2, 3, 10, 12, 14, 22, 28, 38, 51)
Jan Kuik, Monumentenwacht Groningen
(p. 17)
LYVR Architecten
(p. 27)
Architecten Henk Stadens en Joop Voorn
(p. 30)
Gemeente Hoogeveen
(p. 31)
Waterschap Noorderzijlvest
(p. 37)
Laos Landschapsarchitecten
(p. 42)
BDG Architecten
(p. 43)
Libau
(overige beelden)

SEPTEMBER 2022

Libau heeft voor deze publicatie geprobeerd alle rechthebbenden van de foto's te achterhalen. Mocht u desondanks foto's waarvan u rechthebbende bent tegenkomen en u heeft geen toestemming gegeven voor de publicatie ervan, neemt u dan contact op met Libau.

INHOUD

VOORWOORD 3
Dorien Fröling

1 - KENNIS DELEN EN VERBINDEN 4

UITGELICHT 6
Provincie Groningen, Digitale actualiteiten en Ontwikkelingen dag, Gemeente Aa en Hunze, Gemeente Assen, Digitale Erfgoedloketfair, Gemeente Midden-Groningen

INTERVIEW 10
Francien van Soest en Marlijn Baarveld

UITGELICHT 14
Gemeente Noordenveld, Brochure: 'Ruimte voor karakteristiek', Gemeente Stadskanaal, Gemeente Veendam, Gemeente Het Hogeland

2 - WERKEN AAN OMGEVINGSKWALITEIT 18

UITGELICHT 20
Gemeente Borger-Odoorn, Gemeente Eemsdelta

INTERVIEW 22
Sandra van Assen en José van Campen

UITGELICHT 26
Gemeente Eemsdelta, Gemeente Emmen, Gemeente Groningen, Gemeente Noordenveld, Gemeente Oldambt, Gemeente Westerkwartier, Ruimtelijk economisch perspectief A7-N33, Gemeente Tynaarlo, Gemeente Hoogeveen

3 - DUURZAAMHEID 32

UITGELICHT 34
Provincie Groningen, Steunpunt Ruimtelijke Kwaliteit, Gemeenten in Groningen, Waterschap Noorderzijlvest, Verduurzaming erfgoedpanden, Gemeente Westerwolde

INTERVIEW 38
Alex van Oost

UITGELICHT 42
Gemeente Westerwolde, Gemeente Pekela, Provincie Groningen en Drenthe, Gemeente de Wolden, Gemeente Midden-Drenthe

4 - OVER LIBAU 46

BEMENSING COMMISSIES & SAMENSTELLING RVT 2021 52

ADVIESAANVRAGEN GRONINGEN & DRENTHE 53

JAARREKENING 2021 54

WAARDERINGSGRONDSLAGEN 2021 56

VOORWOORD

Wanneer we naar de inrichting van onze omgeving kijken, staan we in het Noorden voor een aantal stevige vraagstukken. Denk aan de energietransitie, de nog allesbehalve opgeloste aardbevingsproblematiek, de landelijke stikstofdiscussie, de bouwopgave, en het feit dat ook hier boeren vechten voor hun bestaansrecht. Dit alles heeft zijn weerslag op onze regio. In al deze dossiers proberen we als Libau mee te denken, om samen met u invulling te geven aan de kwaliteit van onze leefomgeving.

Door de vele opgaven neemt op het gebied van ruimtelijke kwaliteit en erfgoedbeheer de druk op de ruimte steeds meer toe. De keuzes die hierin gemaakt moeten worden gaan ons allemaal aan, want omgevingskwaliteit raakt iedereen, dus neemt de behoefte aan een open dialoog tussen professionals en samenleving toe, terwijl we tegelijkertijd moeten constateren dat het aantal taken voor gemeenten complexer en eerder meer dan minder wordt. Hier kan en wil Libau het verschil maken door te sparren en mee te denken.

Op de achtergrond speelt de nieuwe Omgevingswet, die al jaren in aantocht is. Inmiddels heeft de Eerste Kamer als beoogde nieuwe ingangsdatum, 1 januari 2023 goedgekeurd, zij het opnieuw onder voorbehoud. Zoals bekend gaat de nieuwe Omgevingswet niet langer uit van een ‘nee tenzij’, maar van het ‘ja mits’ principe. Libau is daarop goed voorbereid. De commissieleden van de nieuwe adviescommissies voor omgevingskwaliteit van Groningen en Drenthe (de AVO’s) zijn hierover uitgebreid geïnformeerd. Bovendien hebben we daarnaast een digitaliseringslag gemaakt met Portaal Libau, waardoor we sneller kunnen schakelen en voorbereid zijn op het digitaliseringssysteem voor de omgevingswet (DSO). We zijn daarnaast volop in gesprek met gemeentes en andere partners.

De samenleving ontwikkelt zich en stelt steeds nieuwe eisen. Dit heeft ook van Libau aanpassingen gevraagd. Wij hebben ons met een aantal tussenstappen ontwikkeld van een gemeentelijke schoonheidscommissie naar een organisatie voor omgevingskwaliteit. Onze professionals delen hun kennis en informeren waar nodig, of het nu vanuit de steunpunten, het erfgoedloket of vanuit advieswerk is. Hiervan ziet u in dit jaarverslag vele voorbeelden voorbijkomen. Om te blijven bouwen aan onze mooie regio hebben wij op de laatste pagina het Libau logo als bouwplaat toegevoegd met daarnaast de uitnodiging voor een kop koffie en een goed gesprek op het Pakhuis. Samen met u streven we ernaar om een mooie en leefbare regio aan onze kinderen na te laten, zodat ook zij de toekomst met vertrouwen tegemoet kunnen blijven zien.

Dorien Fröling,
Directeur Libau

KENNIS DELEN EN VERBINDEN

Gemeenten hebben de afgelopen decennia steeds meer taken en bevoegdheden gekregen. Bovendien is onze samenleving complexer geworden en staan we voor een aantal forse maatschappelijke uitdagingen die vragen om een integrale aanpak. Mede door de vaak beperkte capaciteit bij gemeenten en waterschappen op het vlak van omgevingskwaliteit is het heel belangrijk om kennis te delen en verbinden. Met de juiste kennis op het goede moment, kan efficiënt en slim worden gewerkt aan een aantrekkelijke en duurzame leefomgeving. Zo organiseren wij voor gemeenten provinciale Adviescommissies voor Omgevingskwaliteit. Ook ondersteunen we gemeenten, waterschappen en (groepen) inwoners in Groningen en Drenthe via het huisadviseurschap, steunpunten of het Erfgoedloket.

1

SAMEN PLANNEN MAKEN

In onze praktijk komen we veel initiatiefnemers tegen die voor de eerste keer in hun leven een huis bouwen of een visie maken voor hun centrum of dorp. Met deze, maar ook met professionele initiatiefnemers, denken we met onze kennis en ervaring graag mee om kwaliteitsvolle plannen te maken. Wij geloven in de kracht van samenwerking. Kwaliteit ontstaat niet van ‘bovenaf’ of van ‘onderop’ maar juist ‘middendoor’ in dialoog met professionals en ervaringsdeskundigen. Een voorbeeld hiervan is het ontwerpadvies dat onze adviseurs geven aan initiatiefnemers om hun bouwplannen nog beter te maken in het kader van het vooroverleg. Andere voorbeelden zijn de maatwerkmethode en de Ruimte-voor-Ruimte-regeling waarbij onze adviseurs letterlijk aan de keukentafel bij agrariërs aanschuiven om te schetsen aan hun toekomstplannen. Ook op gebiedsniveau draagt Libau bij met kennis. Een goed voorbeeld van een gebiedsontwikkeling is de studie van het centrumplan van Ter Apel. Hieraan leverden eigenaren, ondernemers, bewoners, de gemeente en onze adviseurs gezamenlijk (en digitaal!) een bijdrage.

HUISADVISEURSCHAP

Voor veel gemeenten in Groningen en Drenthe is Libau huisadviseur op het vlak van cultureel erfgoed en omgevingskwaliteit. Sommige gemeenten sluiten hiervoor contracten met ons af op basis van advies-uren. Andere gemeenten huren heel specifiek kennis in die bij Libau aanwezig is zoals bijvoorbeeld over archeologie. Deze huisadviseurs komen vaak al jaren bij gemeenten over de vloer en zijn daarmee echt een ‘verlengstuk’ van de lokale overheid. Samen met ambtenaren en andere partijen werken ze nauw samen aan alle vraagstukken die met ruimte te maken hebben. Een voorbeeld van een dergelijke mooie samenwerking is de archeologische advisering rondom een vindplaats in de nieuwbouwwijk Kloosterveen in Assen – meer daarover in het vervolg van dit hoofdstuk.

STEUNPUNTEN

In heel Nederland worden gemeenten, waterschappen en omgevingsdiensten ondersteund door zogenaamde steunpunten. Drenthe heeft een eigen Erfgoed Steunpunt. De provincie Groningen heeft sinds jaar en dag het Steunpunt Cultureel Erfgoed bij Libau ondergebracht. Naast bovengenoemde steunpunten zag voor de provincie Groningen in 2021 het Steunpunt Ruimtelijke Kwaliteit (verder STeRK) het levenslicht – in eerste instantie als pilot. Overheidsmedewerkers hebben soms behoefte aan specifieke expertise of advies ten aanzien van ontwikkeling en uitvoering van beleid. Zij kunnen dan contact opnemen met een van de steunpunten en worden kosteloos weer op weg geholpen. De steunpunten vervullen daarnaast een belangrijke platformfunctie. Zij organiseren onder andere netwerkbijeenkomsten. Een geslaagd voorbeeld was de netwerkbijeenkomst Actualiteiten & Ontwikkelingen rondom het thema religieus erfgoed. Een ander mooi voorbeeld betreft de Ruimtemakersbijeenkomsten vanuit STeRK. Tot slot ontwikkelen steunpunten zelf ook kennis die vervolgens weer breed wordt gedeeld en als input kan worden gebruikt door gemeenten en waterschappen bij het maken van toekomstig beleid. De publicatie ‘Ruimte voor hout!’ van STeRK is hiervan een voorbeeld.

ERFGOEDLOKET AARDBEVINGS-GEBIED

Speciaal voor eigenaren en bewoners van monumenten en karakteristieke panden in het aardbevingsgebied is het Erfgoedloket in het leven geroepen. Het loket wordt uitgevoerd door Libau. Naast eigenaren wordt het loket inmiddels ook veelvuldig bezocht door gemeenten en andere instanties met vragen over de versterking van panden met een erfgoedstatus. Het Erfgoedloket heeft een belangrijke verbindende rol: het zet de kennis binnen Libau en ons netwerk in om vragen te beantwoorden en zonodig partijen te verbinden. Daarnaast organiseert het loket ook evenementen om bestaande en nieuw opgedane kennis te delen. Zo werd afgelopen jaar de eerste digitale ‘Erfgoedloketfair’ georganiseerd, omdat vanwege de Coronapandemie geen live bijeenkomst kon plaatvinden. Het voordeel van deze digitale bijeenkomst was dat ook collega’s en bewoners uit Drenthe en zelfs Limburg makkelijk konden aansluiten. Het programma bevatte allerlei interessante zaken op het gebied van behouden en verduurzamen van erfgoed. Met kennissessies, een bioscoop met educatieve filmpjes.

UITGELICHT

PROVINCIE GRONINGEN:
Steunpunt Cultureel Erfgoed

Het Steunpunt Cultureel Erfgoed geeft sinds haar ontstaan advies rondom monumentenzorg. Inmiddels is het steunpunt actief op het veel bredere gebied van cultureel erfgoed. Cultureel erfgoed bepaalt mede de beleving van de culturele identiteit, leefbaarheid en omgevingskwaliteit. Mede daarom is erfgoed steeds vaker onderdeel van een gebiedsgerichte aanpak. Vanuit die gedachte hebben wij ons ook in 2021 weer ingezet voor het ontwikkelen en delen van kennis op het gebied van erfgoed en ruimte in de provincie Groningen. Zo is samen met het Energieloket Groningen de website ‘Groene Menukaart’ voor heel Groningen ontwikkeld. Iedere gemeente kan hierop via een eigen pagina haar bewoners informeren. Daarnaast hebben wij verschillende bijeenkomsten georganiseerd, onder meer over de Omgevingswet en over archeologie. Vermeldenswaard is ook de publicatie ‘Ruimte voor karakteristiek!’, uitgegeven met het Erfgoedloket Groningen (een samenwerking van provincie en Nationaal Coördinator Groningen, uitgevoerd door Libau).

DIGITALE ACTUALITEITEN EN ONTWIKKELINGEN DAG

De Actualiteiten en Ontwikkelingen dag (A&O) is al jarenlang een begrip in de landelijke erfgoedwereld, als plek voor ontmoeting en kennisuitwisseling. In 2020 was er geen A&O. Corona gooide roet in het eten. Een jaar later, op 3 juni 2021, kon de bijeenkomst gelukkig wel weer doorgaan – echter wel in digitale vorm. Georganiseerd door het Steunpunt Cultureel Erfgoed Groningen zag in juni een *lutje* A&O online het licht. Gespreksonderwerpen waren 'Erfgoed als leefomgevingskwaliteit' en 'Karakteristieke panden': thema's die ook buiten Groningen spelen. Door de digitale opzet van de dag konden ook de zuster-steunpunten aansluiten. Zo waren zelfs deelnemers uit Limburg van de partij. In november vond weer een fysieke A&O plaats, in samenwerking met de steunpunten uit Fryslân en Drenthe, de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed en de Erfgoed Academie. Onderwerp was ditmaal 'Duurzaam gebruik van religieus erfgoed'. Door de bredere setting konden de ambtenaren uit de noordelijke provincies kennisnemen van een verscheidenheid aan inzichten. Zij wisselden daarnaast actief ervaringen en tips & tricks uit in de deelsessies 'Participatie' en 'Innovatieve (kerk)verduurzaming'.

GEMEENTE AA EN HUNZE:

De vliegende kiep ofwel de vervangend gemeenteambtenaar

De 'vliegende keep' van Libau ondersteunt diverse gemeenten in Groningen en Drenthe bij grote ingrepen in rijks- of provinciale monumenten. Het kan daarbij ook om sloop/nieuwbouw gaan. Gemeenten vragen dan om vast te stellen of het betreffende pand inderdaad zo slecht is dat afbraak gerechtvaardigd is. De vliegende keep beoordeelt de bouwkundige staat maar doet ook aanbevelingen voor de eventuele nieuwbouw. Vaak vindt er overleg met de eigenaar plaats op de locatie. Deze is vaak verrast dat het pand (deels) behouden kan blijven, maar ook met nieuwbouw kan worden uitgebreid. Een mooi voorbeeld betrof de boerderij aan de Hoofdstraat in Schoonloo. De eigenaar wilde hier twee karakteristieke schuren slopen en één grote schuur in eigentijdse vorm en materialen terugbouwen. De vliegende kiep adviseerde dat de losstaande schuur gesloopt kon worden. De andere schuur kon weliswaar herbouwd worden, maar dan met een aantal van de bestaande karakteristieken daarin verwerkt, zoals de contouren, het grondvlak en een aantal specifieke detailleringen.

GEMEENTE ASSEN:

Archeologische vindplaats Kloosterveen

De gemeente Assen maakt al jaren gebruik van de diensten van Libau. In 2021 was onze adviseur archeologie betrokken bij een bijzonder project ten westen van Assen. Hier is de woonwijk Kloosterveen volop in ontwikkeling. Bij wijze van landschappelijke afronding van de wijk laat de gemeente een waterbergingszone aanleggen. In het ontwerp van de zone heeft een archeologische vindplaats een prominente plek gekregen als ‘speeleiland’.

Het gaat om een voor Drenthe uniek prehistorisch kampement van rendierjagers van de zogenaamde Ahrensburgcultuur (11.000-9.500 voor Christus). Door de gezamenlijke inspanning van gemeente, Libau en een lokale amateurarcheoloog is deze vindplaats nu bewaard en beschermd. Ook wordt de geschiedenis straks met het heden verbonden: op korte termijn wordt hier een archeologische speelplek ingericht voor kinderen uit Kloosterveen en omliggende wijken. Het verhaal over de rendierjagers dient hierbij als inspiratie en wordt zo levend gehouden.

DIGITALE ERFGOEDLOKETFAIR

Op 3 juni mochten wij ruim 400 gasten begroeten op onze digitale fair. We maakten zo van de Corona-nood een deugd: niet alleen bezoekers uit de provincie Groningen waren welkom, maar ook van buiten. Er deden zelfs mensen uit het buitenland mee! Dit geeft aan hoe groot de interesse is in erfgoed en vooral in het behouden er verduurzamen daarvan. De kennissessies van de digitale fair waren onderverdeeld in 3 thema’s: ‘Behoud’, ‘Verduurzaam’ en ‘Geniet’ en werden uitstekend bezocht. Ook de informatie-uitwisseling over ‘Financieringen en subsidies’ trok veel bekijks.
Wij hebben daarom besloten het platform van de digitale Erfgoedloketfair beschikbaar te houden. Op www.erfgoedloketfair.nl zijn de verschillende kennissessies van 2021 terug te kijken. Ook de bioscoop met films en de bibliotheek met interessante publicaties rondom het verduurzamen, behouden én genieten van het erfgoed zijn hier blijvend toegankelijk.

GEMEENTE MIDDEN-GRONINGEN:
Integrale erfontwikkeling

De bebouwing op het erf aan de Kooilaan in Siddeburen kampt met complexe aardbevingsschade. Gevolg is onder meer dat de voorgevel van de als ‘karakteristiek’ aangemerkte boerderij in de stutten staat. Helaas is de sloop van het pand onvermijdelijk.

Ons Team Ruimtelijke Kwaliteit ondersteunde de initiatiefnemer en de gemeente bij het opstellen van een integraal erfontwikkelingsperspectief. Het nieuwbouwprogramma bestaat uit een woning, overdekte rijbak, paardenstallen, *paddocks* en weiden. In het ontwerp is nadrukkelijk rekening gehouden met de karakteristieken van de omgeving. Verschillende modellen zijn onderzocht om het programma zo te organiseren dat voor de bewoners een prettige toekomstbestendige leefomgeving ontstaat.
Het uiteindelijke voorkeursmodel speelt in op de bestaande omgevingskwaliteiten en groene waarden en bouwt zo dicht mogelijk terug op de plek van de bestaande bebouwing. De woning en schuur staan met dezelfde nokrichting in elkaars verlengde en zijn qua materiaal en kleurgebruik op elkaar afgestemd.
De kapvorm van de paardenbak en stallen refereert daarbij aan de oude tweekapschuur.

INTERVIEW

FRANCIEN VAN SOEST EN MARLIJN BAARVELD

THEMA KENNIS DELEN EN VERBINDEN

SAMEN DE OPGAVE VERKENNEN EN REALISEREN

De provincie Groningen en de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed spelen een belangrijke rol in de ruimtelijke inrichting van Groningen en het debat daarover. Francien van Soest en Marlijn Baarveld geven aan hoe zij tegen het ontwikkelen en delen van kennis aankijken. Het is een belangrijk middel om partijen te verbinden en samen de ruimtelijke kwaliteit verder te brengen.

Francien van Soest en Marlijn Baarveld kijken beide vanuit hun eigen adviesrol naar de ruimte in Groningen. Van Soest is Provinciaal Adviseur Ruimtelijke Kwaliteit en atelierleider en houdt zich vanuit het gelijknamige provinciale atelier bezig met uiteenlopende vraagstukken en projecten, van groot en meer strategisch tot klein. Daar kunnen ook projecten bij zitten waarvan de provincie zelf opdrachtgever is. Baarveld is Adviseur erfgoed en ruimte voor de regio noordoost van de RCE. Ook zij begeeft zich op allerlei schaalniveaus, van de advisering rondom Rijksmonumenten tot en met de beleidsdoorwerking van de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) op regionaal niveau, met een specifieke focus op erfgoed.
Tijdens het gesprek zal blijken dat kennisdeling en samenwerking in hun beider praktijken een centrale rol vervult.

Van Soest geeft aan dat er een schat aan kennis en informatie aanwezig is: ‘De kunst is om dat te gebruiken. Je hoeft niet alles zelf te weten maar wel wat er beschikbaar is en waar je moet zoeken. Daarom is het delen van kennis zo belangrijk; je verrijkt elkaar. Het helpt om je eigen vraagstuk scherp in beeld te krijgen. Vervolgens kom je samen verder.’
Het belang van deze verbredende ‘blikverruiming’ kan Baarveld onderschrijven: ‘Er is inderdaad al zoveel materiaal; kaarten, data, gebiedsbiografieën. Dat moeten we laten landen in het proces; op het goede moment en op het goede schaalniveau. Door vervolgens alle disciplines bij elkaar te zetten, kom je tot nieuwe oplossingen met betere kwaliteit. Zaken waar je zelf niet aan gedacht had. Daarbij speelt mee dat de huidige opgaven zo complex zijn dat we ook niet meer alles zelf kunnen weten.’

Voorin proces

In hun eigen werk spelen verbinden en kennisdeling zeker een prominente rol. Baarveld noemt als voorbeeld de werksessies rondom de Omgevingsagenda Noord: ‘We halen dan mensen bij elkaar en wisselen ideeën uit, de begrippen krijgen we scherp. En uiteraard werken er bij de adviesaanvragen aan de RCE verschillende disciplines samen.’ Het zijn werkvormen die ook in het Groninger provinciehuis (en daarbuiten) worden toegepast, aldus van Soest: ‘Intern werken we zo, en we proberen daarbij steeds meer een positie voorin het proces te bemachtigen. De provincie is qua organisatie gekanteld: we werken integraler, met “multiteams” die de verbinding van onderwerpen stimuleren. In ons eigen Atelier Ruimtelijke Kwaliteit en Landschap, brengen we eveneens mensen bij elkaar in werksessies. Het vraagstuk wordt daardoor iets van ons gezamenlijk, juist door het gezamenlijk te verkennen. We bouwen met elkaar het verhaal op en van daaruit kun je verder werken; het is de gezamenlijke basis van waaruit je keuzes maakt.’

Extern is Van Soest bijvoorbeeld enthousiast over het netwerk Ruimtemakers dat in 2019 vanuit het provinciale Programma Erfgoed, Ruimtelijke Kwaliteit en Landschap is opgestart. ‘Daar ontmoeten wij mensen vanuit Rijk, waterschappen en gemeenten die ook met ruimtelijke kwaliteit bezig zijn.’ Naast het verkennen van de actuele opgaven zouden dergelijke netwerken ook een rol mogen krijgen in het begeleiden van projecten, zo geeft Baarveld aan: ‘Werksessies werken heel goed maar ik merk dat wanneer projecten tot uitvoering komen, al snel de sectorale werkwijze weer de overhand krijgt. Het zou goed zijn wanneer de groep die bij het begin adviseert ook tijdens de rit blijft reflecteren.’

Veel op bord

Kijkend naar de eerste resultaten van de pilot van het Steunpunt Ruimtelijke Kwaliteit zijn beide adviseurs positief gestemd. Van Soest signaleert dat met name gemeenten behoefte hebben aan extra ondersteuning: ‘Zij hebben veel op hun bordje liggen.’ De bijeenkomsten van het netwerk Ruimtemakers beoordeelt zij als nuttig: ‘Er worden goede thema’s besproken. Een vraag is wel: gaan we het netwerk verder verbreden? We zijn nu met name met de gemeentelijke en waterschaps collega’s begonnen. Dat zijn de gelijkgestemden die met vergelijkbare opgaven bezig zijn.’ Baarveld vindt dat ‘clubgevoel’ belangrijk, zeker in een eerste fase: ‘Het is prettig om te ervaren dat meer mensen worstelen met deze complexe vraagstukken. Zij kunnen de ambassadeurs van het steunpunt worden.’ Het steunpunt biedt daarbij ook de mogelijkheid om de samenwerking met partners in de regio te verstevigen: ‘Niemand kan alles doen en overal bij zijn. Afstemming kan dan helpen: wie kan wat doen en hoe neem je elkaars belang mee? Ons verhaal is bijvoorbeeld dat we in de verbouwing van Nederland niet vanaf nul beginnen; neem het bestaande volwaardig mee in nieuwe ontwikkelingen. Het zou fijn zijn wanneer onze partners dat verhaal ook overnemen en uitdragen.’

Kansen in beeld

Beide adviseurs benadrukken de inzet van ontwerpers en hun verbeeldende kracht in dit werkveld. Op de vraag of hiermee ook tegenstellingen tussen partijen worden overwonnen, geeft Baarveld aan dat het er vooral om gaat mogelijkheden in beeld te brengen: ‘Je houdt in dit land met schaarse ruimte altijd tegenstellingen en er moeten altijd keuzes worden gemaakt. Maar met de inzet van het ruimtelijk ontwerp wordt wel aangetoond waar de kansen liggen en welke nieuwe verbindingen en programmatische combinaties mogelijk zijn. Niet elke gebiedsinrichting hoeft per se pijn te doen. Bijkomend voordeel is dat we uit de puur technische benadering stappen en op een andere manier de toekomst meer voorspelbaar maken.’

Van Soest noemt de ontwerpstudie ‘Sponsland’ als goed voorbeeld van een dergelijke aanpak. Van Soest sluit hierbij aan: ‘Een goede verbeelding helpt enorm, zeker ook voor mensen die er niet dagelijks mee bezig zijn. Dergelijke studies hoeven niet per se bedreigend te zijn. Daarbij is het gekozen tijdspad wel: gaat het over vandaag of over keuzes die wat verder weg in de tijd liggen. Dat comfort moet er wel in zitten.’ In dat verband maakt zij zich wel zorgen over het tempo waarin momenteel de discussies over woningbouw en verstedelijking worden gevoerd:
‘Voor dat soort opgaven zou je wensen dat er genoeg tijd is om de goede stappen te kunnen zetten. Wanneer keuzes enorm worden versneld bestaat het gevaar dat bepaalde zaken worden overgeslagen. Slaat men bijvoorbeeld de noodzaak van klimaatadaptief bouwen over om maar zo veel mogelijk tempo te kunnen maken? Daar moeten we met elkaar heel scherp op blijven.’

“EEN GOEDE VERBEELDING HELPT ENORM, ZEKER OOK VOOR MENSEN DIE ER NIET DAGELIJKS MEE BEZIG ZIJN”

UITGELICHT

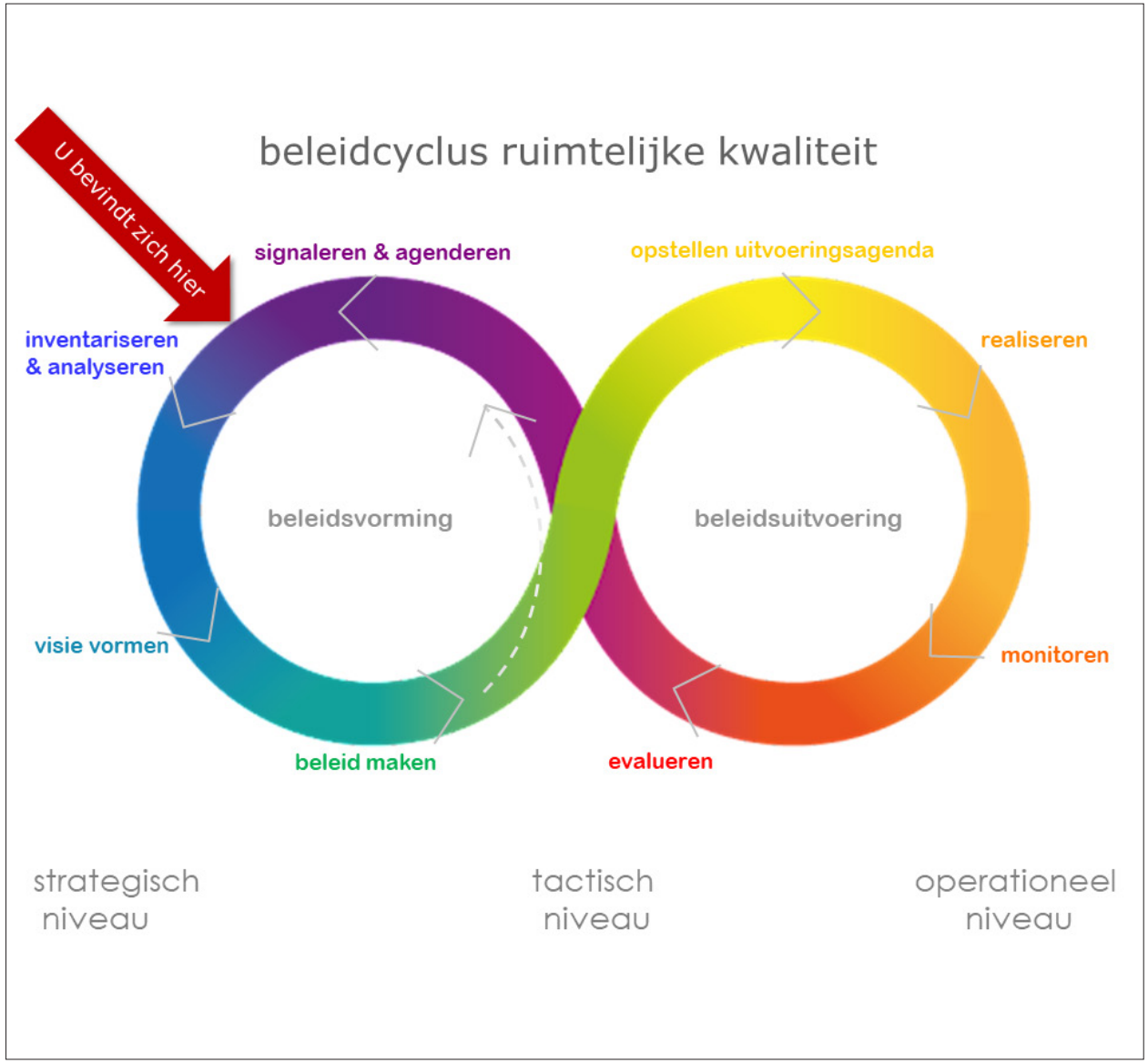
GEMEENTE NOORDENVELD:
Herinrichting vrijetijdsboulevard

De gemeente Noordenveld vroeg ons Team Ruimtelijke Kwaliteit mee te denken bij de herinrichting van de Vrijetijdsboulevard in Roden. Dit gebied ligt direct ten noorden van het centrum en biedt ruimte aan een aantal grootwinkelbedrijven op het gebied van vrijetijdseconomie. Er is veel ‘verharding’ in de openbare ruimte van het gebied. Daarmee is de boulevard niet echt een visitekaartje voor bedrijven die het buitenleven in de natuur propageren – om het zacht uit te drukken. Een andere aanleiding om werk te maken van de herinrichting is de geplande woningbouw in het gebied. Dit vraagt om een openbare ruimte met meer verblijfskwaliteit en groen. De belanghebbenden in het gebied werken samen aan een nieuw ontwerp, onder leiding van een landschapsarchitect. Doel is te komen tot een gebiedsinrichting die klimaatadaptief is, bijdraagt aan de biodiversiteit en tegelijkertijd de sfeer van vrijetijdseconomie uitstraalt. Libau ondersteunt in dit proces de gemeente bij het bewaken van het ruimtelijk beleid. zijn hier blijvend toegankelijk.

BROCHURE ‘RUIMTE VOOR KARAKTERISTIEK!’

Het is een prachtig woord maar wat verstaan we precies onder ‘karakteristiek’? Er zijn veel karakteristieke gebouwen aangewezen en bij de eigenaren ervan leven vele vragen. Daarom besloot het Erfgoedloket samen met het Steunpunt Cultureel Erfgoed ‘Ruimte voor karakteristiek!’ te maken.
De brochure geeft informatie over wat de status ‘karakteristiek’ inhoudt. Daarnaast worden voorbeelden gegeven wat er allemaal met karakteristieke gebouwen mogelijk is, onder meer op het gebied van verduurzaming, verbouw of uitbreiding. Ook is er aandacht voor karakteristieke boerderijen, zowel als agrarisch bedrijf als voor de woonfunctie. Conclusie: er kan vaak meer dan de eigenaren denken!
De brochure is samengesteld in samenwerking met een klankbordgroep om op die manier kennis, tips en voorbeelden te delen. Hierin hadden onder meer verschillende gemeenten zitting alsmede de Vereniging Groninger Monument Eigenaren (VGME). De brochure is gemaakt vanuit het Steunpunt Cultureel Erfgoed en het Erfgoedloket Groningen maar wordt ook gebruikt door eigenaren van karakteristieke panden in Drenthe.

GEMEENTE STADSKANAAL:

Spreekuur Steunpunt Ruimtelijke Kwaliteit

Eén van de instrumenten van het Steunpunt Ruimtelijke kwaliteit is het ‘spreekuur beleidsontwikkeling’: een korte consultatie om samen verder te komen in proces en inhoud. Een gemeente of Waterschap heeft bijvoorbeeld de vraag: ‘hoe ga ik om met ruimtelijke kwaliteit?’. Met de zogenaamde beleidslemniscaat bepalen we samen hoe de vraag past in het beleidsvormingsproces. De beleidslemniscaat is bij meerdere overheden bekend maar is door Libau speciaal aangepast voor beleid rondom ruimtelijke kwaliteit. De werkwijze van het steunpunt geeft inzicht in de stappen die elkaar logisch opvolgen, en verheldert welke beleidsinstrumenten passen bij het strategische, tactische of juist het uitvoerende niveau. De werkwijze past bij uiteenlopende vraagstukken. Zo heeft de gemeente Stadskanaal bijvoorbeeld een goede ruimtelijke structuurvisie liggen die ze wil wijzigen om te voldoen aan de eisen van de Omgevingswet. Een ander voorbeeld is het Waterschap Noorderzijlvest dat nadenkt over de kustverdediging op lange termijn. Hoe krijgt ruimtelijke kwaliteit hierin een plek? Het spreekuur biedt uitkomst.

GEMEENTE VEENDAM:
Ruimtemakersbijeenkomst Veendam Noord

In maart 2021 organiseerden we de eerste Ruimtemakersbijeenkomst. De Ruimtemakers-bijeenkomsten zijn bedoeld voor kennisdeling en worden georganiseerd door het Steunpunt Ruimtelijke Kwaliteit dat mogelijk is gemaakt door de provincie Groningen en Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed. De gemeente Veendam had de primeur en legde als casus de vernieuwing van de wijk Veendam-Noord voor.

De Ruimtemakers gingen samen op zoek naar een lonkend perspectief voor de wijk, en formuleerden vijf tips voor opgaven als deze. In de eerste plaats: werk vanuit de schaal van het dorp of de stad. Koppel hier relevante thema's aan, zoals duurzame verstedelijking. Vervolgens: betrek de bewoners en maak ze mede-eigenaar. Koester (en versterk waar mogelijk) de groen- en waterstructuren, en in het verlengde daarvan: maak slimme koppelingen bij de wijkvernieuwing. Koppel de ingrepen in de openbare ruimte bijvoorbeeld aan de vervanging van het riool. Tenslotte: de aanpak van de woningen kan op diverse manieren plaatsvinden. Een tweede leven met behoud van jonge erfgoedwaarden vormt daarbij een kans.

Overleg met betrokkenen, derde van rechts dhr. Poelma

GEMEENTE HET HOGELAND:
Pastorie in Uithuizen

Aan de Hoofdstraat-West in Uithuizen staat een bijzonder kerkelijk complex. De pastorie hiervan voldeed niet aan de aardbevingsgerelateerde veiligheidsnormen en door een aantal partijen is daarom een versterkingsplan opgesteld. Koos Poelma, vicevoorzitter van het parochiebestuur, vond het een leerzaam proces: 'Als bestuurder ben ik slechts een voorbijganger en zie ik het als mijn taak om het complex duurzaam en veilig in stand te houden voor de toekomst. Waar je normaal gesproken als eigenaar in *the lead* bent, was deelname aan het ontwikkelen van een versterkingsplan toch een heel andere ervaring. Je komt ergens in terecht, een rijdende trein waarbij veel partijen medezeggenschap hebben.'
Het versterkingsplan is in verschillende stadia van vooroverleg naar definitief ontwerp in de gemeentelijke Monumentencommissie besproken. Poelma vond dat waardevol: 'Het gesprek over de opgave in relatie tot de erfgoedwaarden wordt op een respectvolle manier gevoerd. Ik ervoer dat we een basis delen; we hebben een gezamenlijk belang; het doorgeven van dit erfgoed richting de toekomst.'

WERKEN AAN OMGEVINGSKWALITEIT

Het bereiken en in stand houden van een goede omgevingskwaliteit is de hoofddoelstelling van de Omgevingswet. Iedereen die ingrepen pleegt in de fysieke leefomgeving is verplicht bij te dragen aan dit doel. Maar wat is een goede omgevingskwaliteit eigenlijk? Omgevingskwaliteit is breder dan ruimtelijke kwaliteit dat gaat over ‘belevingswaarde’, ‘gebruikswaarde’ en ‘toekomstwaarde’ en later is het begrip ‘herkomstwaarde’ aan ruimtelijke kwaliteit toegevoegd. Omgevingskwaliteit gaat over veel meer: het gaat over bodem, water, lucht, planten, dieren, geschiedenis, verhalen en rituelen, menselijk gebruik, schoonheid enzovoorts. Kortom, omgevingskwaliteit gaat over ‘alles’ en maakt dat mensen, planten en dieren ergens in balans met de planeet prettig kunnen leven. Hoe draagt Libau hieraan bij?

2

KANSEN OMGEVINGSWET

Naast het begrip omgevingskwaliteit wil de wetgever door de Omgevingswet meer ruimte geven aan initiatieven vanuit de samenleving. Dit vraagt om een andere houding (ja, mits in plaats van nee, tenzij) maar óók om een andere manier van werken door Libau. Een manier van werken die de omgeving centraal stelt, integraal is én waarbij we met initiatiefnemers meedenken over wat er kan. Als Libau streefden we hier al naar en de Omgevingswet biedt kansen om dit verder uit te bouwen en te verdiepen.

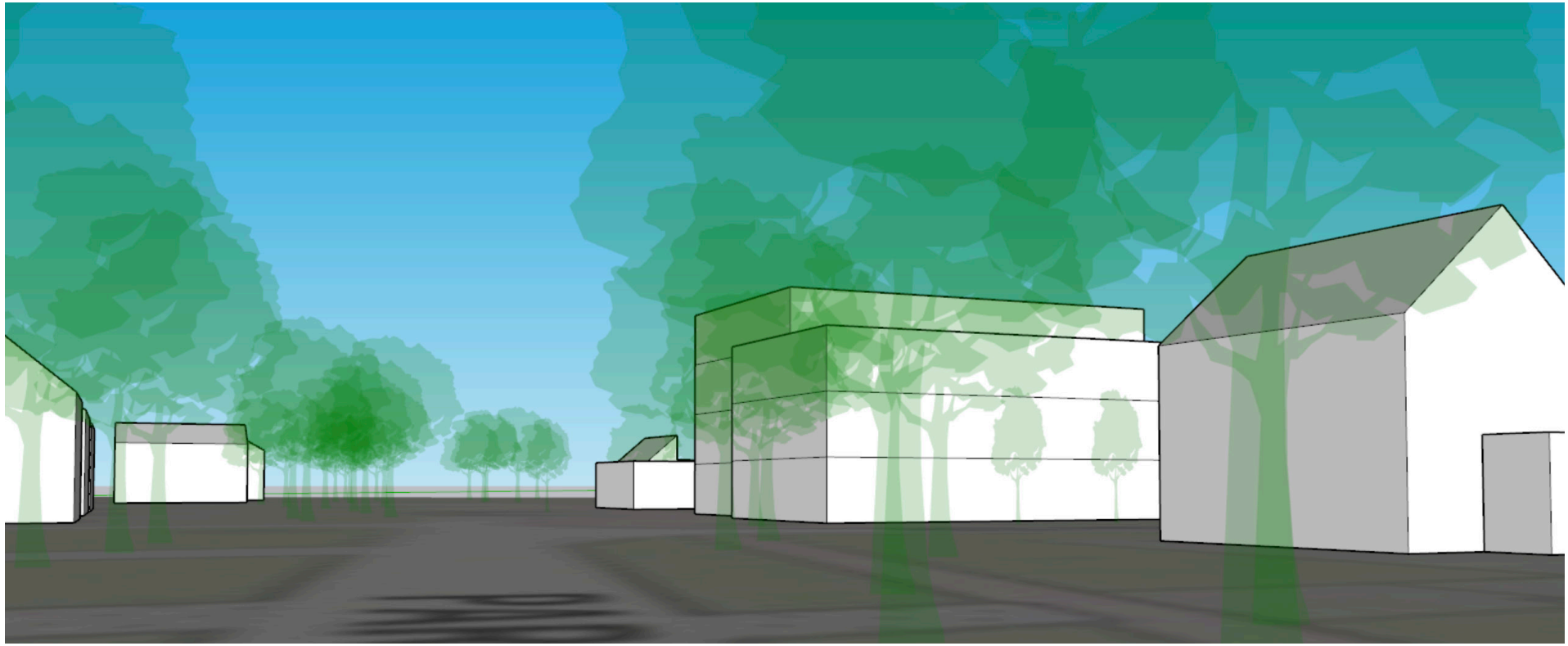
WETEN WAAR WE VANDAAN KOMEN

Waarom voelen we ons ergens thuis? De rijke gelaagdheid in de kenmerken en identiteit van onze landschappen, steden en dorpen in Groningen en Drenthe is hierbij essentieel. Het is de kunst om nieuwe ontwikkelingen op een natuurlijke wijze onderdeel te maken van ‘dat wat al is’. De adviseurs van Libau werken vanuit de aanwezige waarden en gebiedskwaliteiten en verbinden die met actuele opgaven, op alle schaalniveaus.
Illustratief voor het werken aan de omgevingskwaliteit op een hoger schaalniveau was de bijdrage aan de ruimtelijke en economische visie op de regio aan weerszijden van de A7 en de N33. Bij deze opgave is gebiedskennis op het vlak van met name landschap en stedenbouw, ingezet om geschikte locaties voor bedrijvigheid te verkennen en de hoofdopzet van mogelijke, nieuwe bedrijventerreinen te bepalen. Het project ‘Wonen met een Plus’ in de gemeente Eemsdelta is een mooi voorbeeld van de manier waarop we vanuit archeologische waarden de gemeente hebben geholpen om gerichte keuzes te maken. Door scherpe kaders te stellen voor het archeologische onderzoek in het centrum van Delfzijl kwam de juiste informatie boven water terwijl de planning van het bouwproject geen gevaar liep. Voor dezelfde gemeente bracht Libau de kernkarakteristieken van de dorpen en het landschap in beeld. Gemeente Eemsdelta heeft hiermee een volwaardige bouwsteen in handen voor de omgevingsvisie en het te ontwikkelen beleid.

MEEDENKEN AAN DE VOORKANT

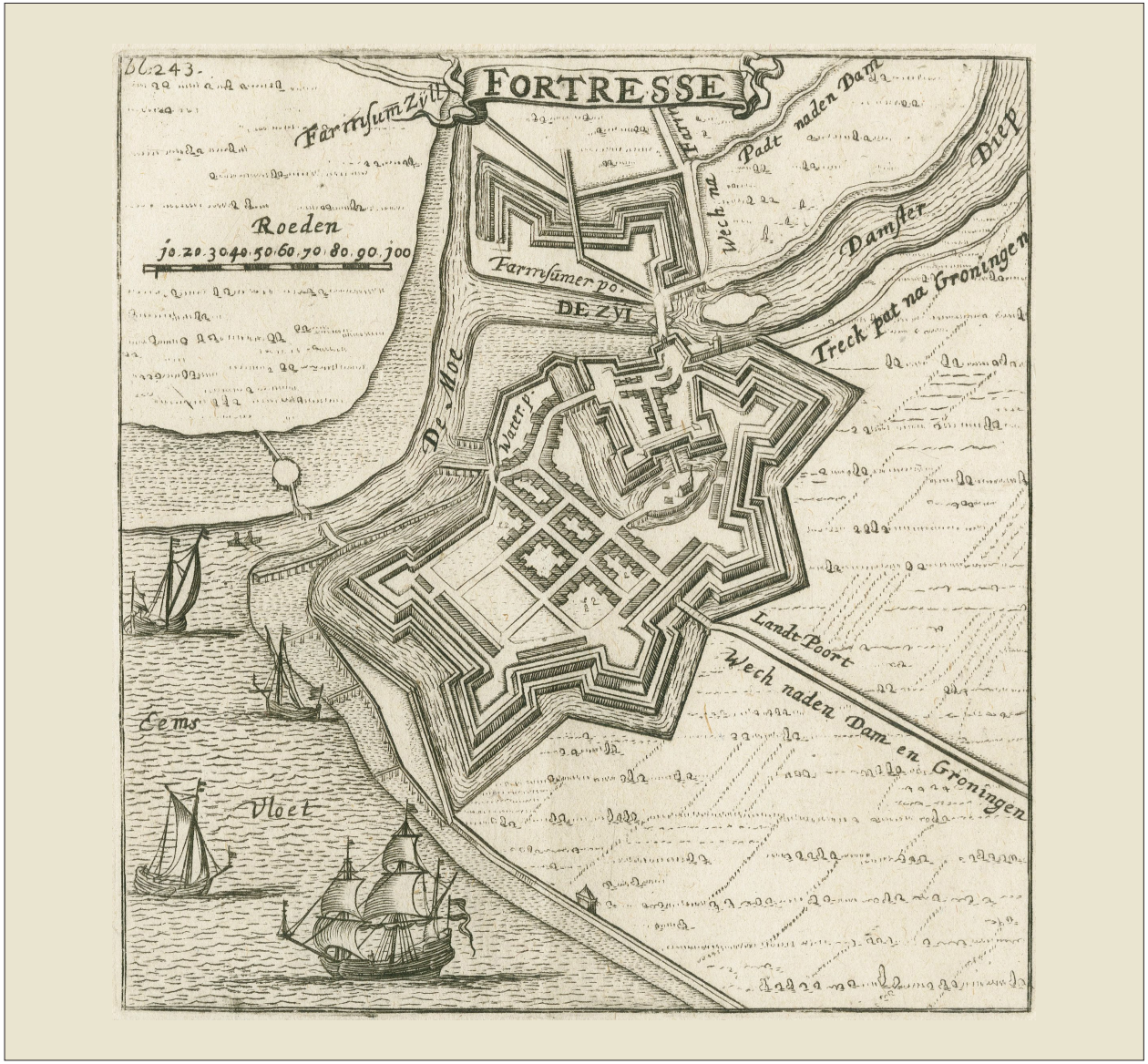
In Groningen faciliteerde Libau in 2021 twee aparte commissies die per 1 januari 2022 zijn geïntegreerd in de Adviescommissie voor Omgevingskwaliteit Groninger gemeenten. Overeenkomstig het gedachtegoed van de Omgevingswet adviseren we integraal vanuit de disciplines stedenbouw en landschap, architectuur, cultuur- en bouwhistorie, en restauratie – waar nodig op afroep aangevuld met expertise over constructies, archeologie en duurzaamheid. In Drenthe is al jaren een geïntegreerde commissie voor welstand- en monumentenadvisering actief. Deze Commissie Ruimtelijke Kwaliteit en Cultuurhistorie kreeg per 1 januari 2022 een nieuwe naam: Adviescommissie voor Omgevingskwaliteit Drentse gemeenten. De integrale inzet werd hier nog verder vergroot; de disciplines archeologie en duurzaamheid zijn op afroep beschikbaar.
Ook vanuit de commissies zetten we vol in op het vooraf meedenken bij initiatieven door waar nodig de ruimtelijke kaders uit te leggen, de opgave aan te scherpen en te inspireren. Uiteraard houden de commissies ook een beoordelende rol. Door te investeren in de voorkant van het ontwerpproces, zitten de betrokken partijen op het juiste moment met elkaar om tafel en wordt optimaal gebruik gemaakt van de aanwezige ontwerpkracht. Vaak is er meer mogelijk dan van tevoren wordt gedacht. Door wensen, belangen en rollen vroegtijdig in beeld te brengen, verloopt het advies- en vergunningentraject soepeler. In dit hoofdstuk worden adviestrajecten uitgelicht die illustratief zijn voor de manier waarop de adviescommissies bijdragen aan de kwaliteit van onze leefomgeving. De voorbeelden tonen de breedte van de adviesvragen die worden voorgelegd, en de werkwijze die de adviescommissie daarbij hanteert: van nieuwbouw van woningen in Hoogeveen en appartementen in Nieuw-Buinen tot de doorontwikkeling van erfgoed zoals de theekoepel annex tuinmanswoning in Glimmen en de herbestemming van het Noorder Sanatorium in Zuidlaren.

UITGELICHT

GEMEENTE BORGER-ODOORN:
Appartementen in Nieuw-Buinen

Midden in een naoorlogse buurt in Nieuw-Buinen bevinden zich een leegstaande supermarkt en een bloemenstal. De leegstaande supermarkt vormt een dissonant in de buurt. Een ontwikkelaar heeft voor deze markante plek een aantal ontwikkelingsmodellen gemaakt. De modellen gaan uit van de sloop van de supermarkt met behoud van de bloemenstal en de bouw van een appartementengebouw. De gemeente vroeg het Team Ruimtelijke Kwaliteit van Libau de modellen stedenbouwkundig te onderzoeken en hierover advies uit te brengen. In de zoektocht naar de antwoorden hebben we de modellen en de bestaande omgeving in het 3D-programma SketchUp getekend. Hierdoor werd duidelijk dat de beoogde ontwikkeling *an sich* op deze markante plek ruimtelijk prima voorstelbaar is. Daarnaast is een voorkeursmodel benoemd. Dit was ook het voorkeursmodel van de gemeente en de ontwikkelaar. Tot slot is een aantal aandachtspunten meegegeven voor de situering, de geleding en de beëindiging van het appartementengebouw. De ontwikkeling sluit zo beter aan bij de grondgebonden woningen in de buurt.

GEMEENTE EEMSDELTA:

Wonen met een Plus

De herontwikkeling ‘Wonen met een Plus’ in het centrum van Delfzijl vereist archeologisch onderzoek naar resten van de 17de-eeuwse stad en de militaire vesting. De gemeente Eemsdelta beslist als bevoegd gezag over de manier waarop dit onderzoek moet worden uitgevoerd, Libau biedt de gemeente inhoudelijke ondersteuning. Het onderzoek dreigde niet optimaal te kunnen worden uitgevoerd. Oorzaken daarvan waren de complexiteit van het project en te verwachten planningsproblemen voor de bouwer. Samen met een archeologisch bedrijf, de gemeente Eemsdelta en de aannemers hebben wij een compromis gevonden. Zo kon kwalitatief beter archeologisch onderzoek plaatsvinden, terwijl de planning van de bouw niet in gevaar kwam.
De gemeente maakte scherpe keuzes voor de aanpak van het onderzoek en het te onderzoeken oppervlak, dit levert niettemin straks veel nieuwe kennis op over het militaire en burgerlijke leven in het 17de-eeuwse Delfzijl.

INTERVIEW

SANDRA VAN ASSEN EN JOSÉ VAN CAMPEN

AANJAGEN VAN OMGEVINGSKWALITEIT

OMGEVINGSKWALITEIT VERGT UITWERKING IN PROGRAMMA

Het is één van de centrale begrippen uit de Omgevingswet en de Nationale Omgevingsvisie: omgevingskwaliteit. Een verbreding ten opzichte van ruimtelijke kwaliteit. Experts José van Campen en Sandra van Assen zien vooral voor ontwerpers bij regionale en lokale overheden een rol weggelegd om het begrip omgevingskwaliteit handen en voeten te geven en uit te werken in een programma. Mits ze daartoe goed in staat gesteld worden.

Ze vormen al jaren een duo dat zich toelegt op de kennis en kunde van goede ruimtelijke kwaliteitszorg – met een focus op de publieke sector. José van Campen werd opgeleid als planoloog en ontwikkelde zich tot specialist op het gebied van ruimtelijk kwaliteitsbeleid. Sandra van Assen is stedenbouwkundige en architect. Ze combineert haar eigen bureau met het werk als stedenbouwkundige voor de gemeente Súdwest Fryslân en heeft veel ervaring met het werken in kwaliteitsteams, -commissies en jury's. De adviseurs vonden elkaar in een gedeelde interesse in ruimtelijke kwaliteitsteams, deden daar samen onderzoek naar en werken nu zelfs gezamenlijk aan promotie-onderzoek naar adviespraktijken voor omgevingskwaliteit. Aan wie dan beter de vraag te stellen wat we moeten verstaan onder dat nieuwe begrip 'omgevingskwaliteit'?

Bredere scope

Van Campen trapt af met de constatering dat omgevingskwaliteit soms wordt omschreven op basis van juridisch afgebakende begrippen en sectorale beleidsterreinen – zoals dat in de Omgevingswet gebeurt. 'Dat is meer de wetstechnische benadering. Maar je kunt het ook mensen zelf vragen: dat is veel aansprekender.' Daaruit blijkt bijvoorbeeld dat een groene woonomgeving heel hoog scoort. 'Maar ook – afhankelijk van de doelgroep – zaken als voorzieningen, stedelijkheid, gezelligheid of juist natuurlijkheid. Kortom: het is een levend begrip waar je greep op krijgt door er met elkaar over te praten.' Volgens Van Campen varieert de invulling van het begrip namelijk per individu, locatie én in de tijd. 'Bepaalde onderliggende waarden blijven gelijk maar de accenten kunnen wisselen.'
Sandra van Assen beaamt dat: 'Vanaf ongeveer 1900 ontstonden de schoonheidscommissies. Het ging destijds om de esthetische kwaliteit van gebouwen. In de loop van de tijd is de kwaliteitsscope steeds breder geworden. In de Omgevingswet (memorie van toelichting) omvat het zowel de esthetiek van gebouwde objecten als de kwaliteit van de brede omgeving. Dus inclusief natuur en cultuur. We zien in ons promotie-onderzoek dat dit al enigszins doorsijpelt in de adviespraktijk. Deze brede reikwijdte maakt het ingewikkelder maar tegelijkertijd helpt de situatiegebondenheid van kwaliteit ons enorm. Je denkt altijd na over kwaliteit in een bepaalde context. Ga daarover met elkaar in gesprek en durf ook te zeggen: 'Deze waarden vinden we op deze plek en in deze tijd belangrijk – en deze minder. Omgevingskwaliteit hangt heel erg af van waar je bent, op welk moment en met wie.'

"OMGEVINGSKWALITEIT, HET IS EEN LEVEND BEGRIP WAAR JE GREEP OP KRIJGT DOOR ER MET ELKAAR OVER TE PRATEN"

Blinde vlekken

Dat onderlinge gesprek is volgens Van Assen ook de manier om ons te verhouden tot de acht criteria die in een recente uitwerking van de Verklaring van Davos aan ‘omgevingskwaliteit’ worden gekoppeld. ‘Ik zie het ook niet zozeer als criteria maar meer als gespreksonderwerpen. In Fryslân zijn we momenteel met waterschappen, gemeenten en provincie in gesprek: wat gaat er goed, waar zitten de blinde vlekken? Een dergelijk debat kan in Drenthe en Groningen ook uitstekend worden gevoerd.’ Ook Van Campen ziet ‘de acht criteria van Davos’ meer als een gespreksagenda: ‘We kunnen daarmee connectie maken met andere sectoren zoals economie en milieu. Het is belangrijk om kwantitatieve normen te koppelen aan kwalitatieve doelen.’ Ze noemt als voorbeeld de aanpak van Ruimte voor de Rivier, waarbij naast harde waterveiligheidsnormen ook ruimtelijke kwaliteit een hoofddoelstelling was in het ontwerptraject.
‘De verruiming van het kwaliteitsbegrip maakt zo’n dubbeldoelstelling nog rijker en beter te combineren met andere doelen.’
Opvallend genoeg moet op dit gebied wel weer het nodige missiewerk worden verricht, zo geeft Van Assen aan: ‘Bij ruimtelijke kwaliteit denken veel mensen nog steeds aan de esthetiek van gebouwde objecten. De verbreding naar omgevingskwaliteit dwingt ons het begrip kwaliteit opnieuw invulling te geven.’

“DE KWALITEIT VAN DE LEEFOMGEVING IS VAN GROOT MAATSCHAPPELIJK BELANG. ZO STAAT HET OOK IN DE WET. WE HEBBEN HIER EEN ZORGPLICHT VOOR. DIE KUN JE NIET LICHTVAARDIG OPVATTEN”

Ingewikkelde processen

Het woord is gevallen: gemeenten. Zij krijgen een belangrijke rol onder de nieuwe Omgevingswet. Maar kunnen zij ook de omgevingskwaliteit handen en voeten geven? Van Assen pleit voor een geschikt beleidsinstrument: een ‘programma’ Omgevingskwaliteit, aanvullend op Omgevingsvisie en Omgevingsplan: ‘In het programma leg je vooral de *governance* vast, oftewel de hoe-vraag. Hoe borgen we de kwaliteit in termen van sturing en proces?’
Van Campen noemt de Noord-Hollandse gemeente Haarlemmermeer als voorbeeld waar deze opgave is onderkend: ‘De gemeente werkt aan een nota Omgevingskwaliteit. De inhoud bleek in het bestaande beleid al goed op orde, maar de processen rondom kwaliteitsadvisering bleken zó divers dat er veel tijd nodig was om daar lijn in te krijgen. Het gaat om het construeren van structurele kwaliteitszorg.
De kwaliteit van de leefomgeving is van groot maatschappelijke belang. Zo staat het ook in de wet. We hebben hier een zorgplicht voor. Die kun je niet lichtvaardig opvatten.’

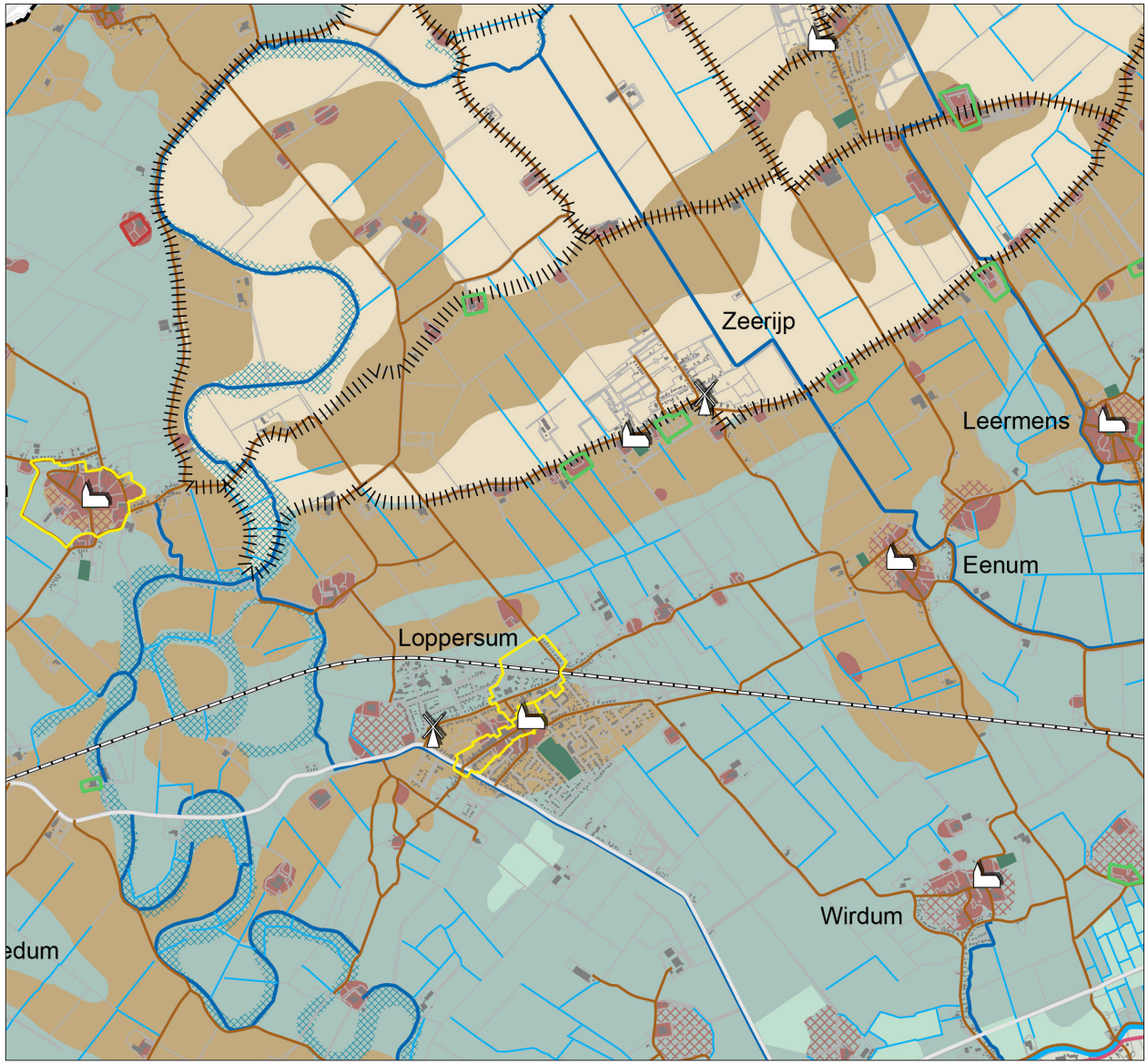
Goede sturing heeft ook met voldoende menskracht te maken, aldus Van Assen. We hebben bijna 40 noordelijke gemeenten en een groot deel daar van heeft geen stedenbouwkundigen in dienst of landschapsarchitecten. Hoe krijg je omgevingskwaliteit voor elkaar als je geen ontwerpers hebt om hier inhoud aan te geven? Zonder mensen die er verstand van hebben komt het niet op de agenda, is er geen structureel gesprek, worden kansen niet verbeeld.' Volgens Van Assen zou in dit verband ook het onderwijs veel meer aandacht kunnen krijgen: 'Er is op dit moment bijvoorbeeld geen opleiding op het gebied van omgevingskwaliteit; er studeren nauwelijks mensen op af, het maakt geen onderdeel uit van cursuspakketten gericht op de Omgevingswet. Dat is toch opmerkelijk: we geven het begrip een centrale plek in de wet, maar verankeren het niet in de educatie.'

In positie brengen

De conclusie van beide adviseurs is dat de zorgplicht voor omgevingskwaliteit de komende tijd een forse investering vraagt. Niet alleen in de educatie, maar met name in het opdrachtgeverschap van gemeenten en provincies. Het (opnieuw) aanstellen van gekwalificeerde ontwerpers vormt daarbij een belangrijk speerpunt, zo luidt het pleidooi van Van Assen: 'We hebben decennialang vakgenoten zien vertrekken bij regionale en lokale overheden. Ze werken nu bij particuliere bureaus. Kwaliteit is daardoor niet of nauwelijks meer structureel onderdeel van overheidsorganisaties. We werken vanuit de TU Delft in opdracht van de Actieagenda Ruimtelijk Ontwerp aan een onderzoek naar ontwerpkracht. Hieruit blijkt onder andere dat ontwerpers vaak de verbindingen leggen en oplossingen aandragen. Op die manier kunnen ze conflicterende of ver uit elkaar liggende belangen en behoeften bij elkaar brengen. Maar dan moeten ze daartoe wel in positie worden gebracht.'
In het verlengde hiervan kunnen gemeenten hun adviescommissies ook beter inbedden, aldus José van Campen. 'Veel gemeenten denken dat ze er zijn als ze een welstandsnota en een welstandscommissie hebben. Maar wil je als gemeente invulling geven aan omgevingskwaliteit dan is een veel bredere adviserende rol voor zo'n commissie noodzakelijk – en dat kan ook. De Omgevingswet biedt daar alle mogelijkheid voor. Kwaliteit is integraal en kan gaan over alles in de fysieke leefomgeving – maak dat duidelijk aan burgers, ondernemers en de hele gemeentelijke organisatie.'

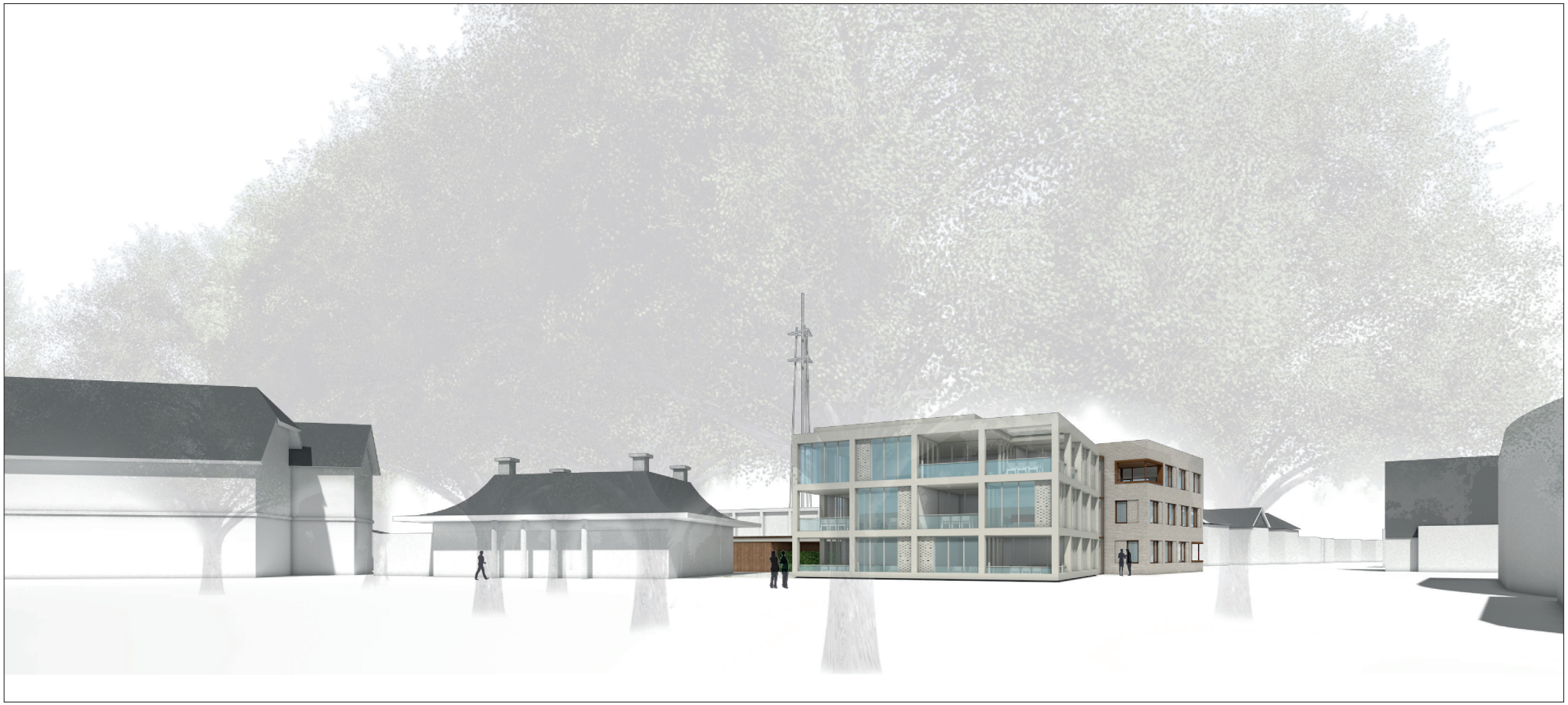
"HOE KRIJG JE OMGEVINGSKWALITEIT VOOR ELKAAR ALS JE GEEN ONTWERPERS HEBT OM HIER INHOUD AAN TE GEVEN?"

UITGELICHT

GEMEENTE EEMSDELTA:
Werkboeken karakteristiek Eemsdelta

Eerder brachten we voor de voormalige gemeente Delfzijl de kernkarakteristieken van de dorpen en het landschap in beeld. In aanvulling hierop kreeg Libau de opdracht deze analyse aan te vullen voor het grondgebied van de voormalige gemeenten Appingedam en Loppersum. De nieuwe gemeente Eemsdelta heeft hiermee een volwaardige gebiedsdekkende bouwsteen in handen gekregen voor haar omgevingsvisie en het te ontwikkelen beleid. De aantrekkelijk vormgegeven kaarten worden inmiddels gebruikt als onderlegger bij tal van ruimtelijke ontwikkelingen in de kernen en het buitengebied. Ze bieden houvast in het gesprek met initiatiefnemers over de omgang met aanwezige aardkundige, cultuurhistorische, landschappelijke en stedenbouwkundige omgevingswaarden.

GEMEENTE EMMEN:
Appartementencomplex Sterrenkamp

Voor de locatie Sterrenkamp in Emmen, de voormalige bibliotheek, werd aan de adviescommissie van Drenthe (CRKC) eind 2020 een plan voor nieuwbouw van een appartementencomplex voorgelegd. Het plan betrof een bijna rechthoekige vorm met vier en een halve laag, dat bijna het gehele beschikbare erf besloeg. De commissie was op zich lovend, over het ontwerp, maar het voldeed niet aan de welstandscriteria en aan de ontwikkelvisie van de gemeente. In het herziene plan van eind 2021 is het gebouw opgedeeld in twee hogere volumes en een lager volume. Door deze herziening sloot het plan beter aan bij de directe omgeving. Het brede overleg met de commissie, de vaststelling van de knelpunten met de geldende voorwaarden en het meegeven van een aantal suggesties heeft op deze manier veel positief effect geoogst!

GEMEENTE GRONINGEN:
Theekoepel in Glimmen

Een bijzonder rijksmonument aan de Rijksstraatweg in Glimmen is een pand uit 1848. Het voorste deel was oorspronkelijk in gebruik als statige theekoepel voor de eigenaren van het landgoed Huis in Glimmen. Onder hetzelfde dak werd destijds een veel soberder dienstwoning met schuur ondergebracht. De nieuwe eigenaren wilden graag aanvullende woonruimte realiseren in het schuurgedeelte en op de verdieping onder de rietkap. De monumentencommissie onderschreef de voorstellen voor verbouw, restauratie en verduurzaming. De nieuwe indeling is functioneel en respecteert de waardevolle hoofdstructuur. De adviezen van de commissie over het entreeontwerp en het aantal dakvensters werden overgenomen door de initiatiefnemer. De voormalige theekoepel annex dienstwoning heeft zo een mooie, nieuwe toekomst gekregen als gerieflijk en karaktervol woonhuis.

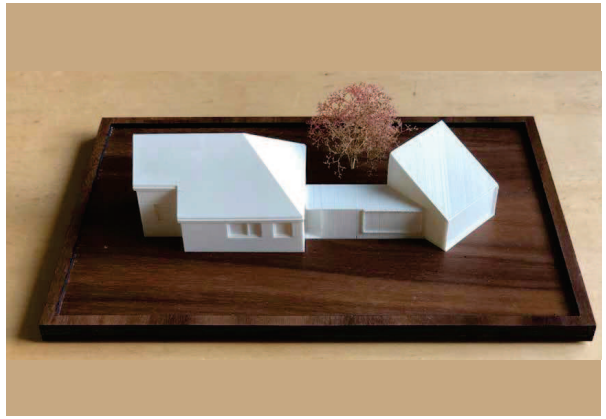
GEMEENTE NOORDENVELD:
Veenhuizen Werelderfgoed

In juli 2021 plaatste het Werelderfgoedcomité van UNESCO de Koloniën van Weldadigheid op de Werelderfgoedlijst. De Maatschappij van Weldadigheid in Veenhuizen kreeg hiermee de status van Werelderfgoed. Het gebied getuigt van een bijzonder 19de-eeuwse experiment in sociale hervormingen. In het gebied liggen onder andere de voormalige gestichten, dienstgebouwen en boerderijen. Ook het omliggende gebied met de kenmerkende verkaveling is Werelderfgoed. De erkenning zorgt ervoor dat bij ruimtelijke ontwikkelingen in het gebied de cultuurhistorische waarden als leidraad worden gehanteerd. Ook de gemeentelijke Adviescommissie voor Omgevingskwaliteit speelt hierbij een rol, als adviseur over deze verschillende typen erfgoed. In 2020 zijn in de commissie verschillende plannen voor monumenten behandeld. Er zijn bijvoorbeeld uitbreidingen van voormalige personeelswoningen besproken. Ook kwam in een vooroverleg de uitbreiding van het Gevangenismuseum in het voormalige Tweede Gesticht ter sprake; indertijd bij de bouw een van de grootste panden van Nederland.

GEMEENTE OLDAMBT:
Sociëteitsgebouw het Boschplein

In het centrum van Winschoten getuigen vele historische gebouwen van de prominente positie als hoofdstad van het Oldambt. Aan de Blijhamsterstraat verrees in 1843 een gerechtsgebouw in classicistische trant. In ongeveer dezelfde periode verrees aan Het Boschplein een nieuw hotel annex sociëteitsgebouw, met grandeur. Deze twee rijksmonumenten worden door hetzelfde team van ontwikkelaar en architect nieuw leven ingeblazen als appartementengebouwen. In beide gevallen blijven de hoofdopzet en structuur overeind. De voor de woonfunctie noodzakelijke aanpassingen zijn gedaan met behoud van het karakter van de monumenten. Op enkele punten adviseerde de commissie de koers nog iets bij te stellen in het belang van behoud van monumentale waarden. Ook de meerwaarde voor de uitstraling van de te realiseren appartementen speelde daarbij een rol. Eén van de adviezen betrof het uitvoeren van (beknopt) kleur historisch onderzoek. Dergelijk onderzoek leidt vaak tot verrassende en inspirerende vondsten. Zo kunnen onderbouwde keuzes worden gemaakt voor een kleurbeeld dat de architectuur van het pand versterkt.

GEMEENTE WESTERKWARTIER:
Aanbouw woonhuis Garnwerd

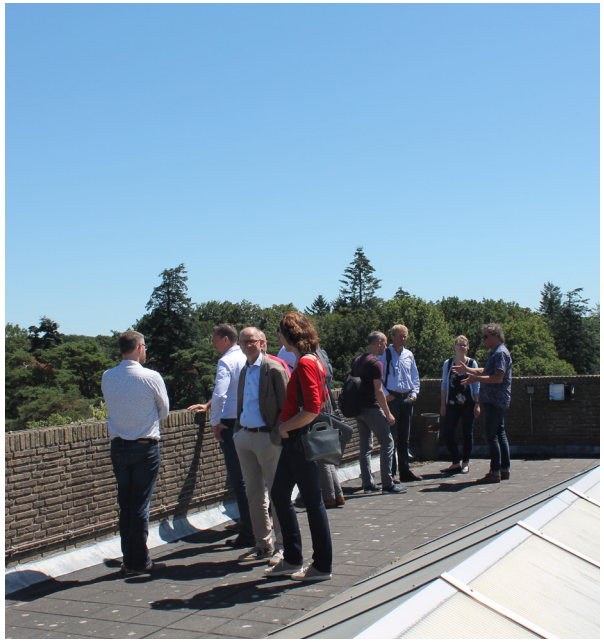
Aan de Hunzeweg in Garnwerd staat een eenvoudig woonhuis: met recht een monument van bescheidenheid. De nieuwe eigenaren zijn er op zorgvuldige wijze in geslaagd een nieuwe aanbouw aan de achterzijde te ontwerpen. Deze zorgt voor de nodige extra woonruimte en gaat tegelijkertijd zo min mogelijk de concurrentie aan met het sobere woonhuis. Hierdoor komen zowel het Rijksmonument als de aanbouw optimaal tot hun recht. De monumentencommissie was vol lof over de kwaliteit van het ontwerp, dat ook in de sobere en uitgekiende detaillering en materiaalgebruik tot uiting komt. Samen met de commissie zijn door de opdrachtgever en de architect de puntjes op de i gezet. De fraaie boom achter het woonhuis krijgt extra betekenis doordat de nieuwe aanbouw zich er als het ware omheen vouwt.

RUIMTELIJK ECONOMISCH PERSPECTIEF A7-N33

De provincie Groningen en de gemeenten Midden-Groningen, Veendam en Oldambt besloten gezamenlijk een perspectief op te stellen voor de ruimtelijke en economische ontwikkeling in de regio aan weerszijden van de A7 en de N33. Het perspectief brengt de economische kansen voor het gebied in beeld en vertaalt deze ruimtelijk zo, dat de karakteristieke en de landschappelijke kwaliteiten van het gebied worden behouden en waar mogelijk worden versterkt.

De Landschapsarchitect zocht samenwerking met ons Team Ruimtelijke Kwaliteit om te putten uit de aanwezige gebiedskennis bij Libau. Op deze wijze konden ook de kernkwaliteiten in het gebied scherp worden geformuleerd. Daarnaast is onze ontwerpdeskundigheid ingezet bij het formuleren van ruimtelijke principes en strategieën en de uitwerking daarvan. Denk daarbij bijvoorbeeld aan het ontwikkelen van nieuwe bedrijventerreinen. In het proces hebben we tevens het begeleiden van de werkbijeenkomsten met belanghebbenden gefaciliteerd.

GEMEENTE TYNAARLO:
Noorder sanatorium Zuidlaren

De Commissie Ruimtelijke Kwaliteit en Cultuurhistorie adviseerde over de verbouw van het Noorder Sanatorium in Zuidlaren tot appartementen. Het karakteristieke sanatorium gebouw werd in 1935 gebouwd naar een ontwerp van architect Egbert Reitsma. Een gedegen bouwhistorisch onderzoek heeft gediend als basis voor de verbouwkeuzes. Ook fungeerde dit onderzoek als toetssteen voor de commissie om te beoordelen in hoeverre de verbouwplannen impact hadden op de waarden van het Rijksmonument. Het bestaande gebouw is opgedeeld in verschillende soorten woningen en daarnaast vindt nieuwbouw plaats. De commissie adviseerde onder meer over een passende indeling, de verduurzaming van het bestaande pand en het behoud van monumentale interieuronderdelen. Datzelfde gold voor het vinden van een passende vormentaal voor de nieuwe toevoegingen, met een juiste balans tussen aansluiting bij de structuur van het sanatorium en een hedendaagse vormentaal. Daarnaast kwam de monumentale tuinaanleg, oorspronkelijk ontworpen door Jan Vroom jr., terug als onderwerp van gesprek tijdens de commissievergaderingen.

GEMEENTE HOOGEVEEN:
Spaarbankbosch Wonen in een bosrijke omgeving

Aan de ontsluitingsweg van Hoogeveen naar Pesse verkoopt de Gemeente Hoogeveen aan de rand van het Spaarbankbosch zes bouwkavels. Met het opgestelde beeldkwaliteitsplan wordt bijzondere architectuur gestimuleerd. Ook worden de nodige eisen gesteld aan de inrichting van de perceelgrenzen.
Aan de CRKC zijn een aantal plannen in dit gebied voorgelegd. Sommige ontwerpen weken daarbij te zeer af van de criteria uit het beeldkwaliteitsplan, met name op het kleur- en materiaalgebruik. Daarnaast was de vraag naar een consequente uitwerking van het architectonische concept en een zorgvuldige detaillering niet altijd in de plannen te herkennen. Dit leidde in een aantal gevallen in eerste instantie tot een negatief advies. De commissie drong erop aan de detaillering beter te laten aansluiten op de architectonische stijl en vroeg tevens aandacht voor de bouwkundige consequenties van de gekozen uitwerking. De adviezen van de CRKC resulteerden in een diverse reeks nieuwe ontwerpen, waarbij de eenheid in kwaliteit een veel grotere bijdrage levert aan de identiteit van deze bijzondere plek.

DUURZAAMHEID

De Nederlandse ‘earth overshoot day’ is de dag waarop de jaarlijkse biocapaciteit van onze planeet is verbruikt als iedereen op aarde zou leven zoals wij Nederlanders. Die dag viel in Nederland in 2022 op 12 april, alweer twee weken eerder dan in 2021. Een vitale natuur is cruciaal voor het tegengaan van klimaatverandering en verduurzaming van de voedselvoorziening. Kortom: we moeten met elkaar dingen anders én duurzaam gaan doen! En dat hoeft niet alleen groots en meeslepend, maar mag ook met kleine stappen. Ook Libau neemt hierin haar verantwoordelijkheid.

3

HERGEBRUIK

Al sinds jaar en dag maken wij ons vanuit Libau hard voor het hergebruik van cultureel erfgoed. Het is bij uitstek duurzaam: gebouwen die soms al honderden jaren oud zijn weer een nieuw leven geven. We hebben daarom vorig jaar vanuit het Erfgoedloket Groningen meegewerkt aan digitale ‘Groene Menukaart’.
Voor diverse pandtypes staan tal van duurzame maatregelen overzichtelijk op een rij, aangevuld met tips voor het besparen en opwekken van energie, indicaties van de investeringen en besparingen, subsidiemogelijkheden en dergelijke. Ook voor eigenaren van gebouwen zonder erfgoedstatus – en dat geldt natuurlijk voor het overgrote deel van de bestaande gebouwen – is deze informatie bruikbaar. Zij kunnen hiermee met de verduurzaming van hun eigen pand aan de slag gaan.
Door bestaande gebouwen zoveel mogelijk opnieuw te gebruiken, wordt geen nieuwe, schaarse ruimte ingenomen. Ook wordt de aarde niet uitgeput en vervuild omdat er weinig tot geen nieuwe grondstoffen nodig zijn. Wij pleiten daarom voor grote terughoudend bij sloop. En als sloop echt onvermijdelijk is, haal dan een gebouw netjes uit elkaar. Geef bruikbare grondstoffen een identiteit, sla ze op in circulaire depots en geef deze materialen zo een nieuw leven.

DUURZAAM BOUWEN

Hout is een bouwmateriaal dat enorm in de belangstelling staat. Door allerlei innovaties is dit materiaal de laatste jaren een serieus alternatief geworden voor beton. Waar beton zorgt voor een forse uitstoot van broeikasgassen, slaat hout CO2 juist langdurig op. Bovendien vormt hout een hernieuwbare grondstof. In de Scandinavische bossen groeit iedere paar seconden een volledig nieuw huis. En alsof het nog niet genoeg is: houten gebouwen dragen ook bij aan de gezondheid van hun gebruikers. Gemeenten kunnen het gebruik van hout en andere *biobased* materialen stimuleren. Bijvoorbeeld door gebruik in publieke gebouwen of door hier in beleid aandacht aan te schenken. Uit een onderzoek van Libau naar het welstandsbeleid kwam in 2021 naar voren dat duurzaam bouwen in het algemeen en houtbouw in het bijzonder in veel gemeentelijke welstandsnota’s nog een ondergeschoven kindje is. Ter inspiratie hebben we daarom vanuit het Steunpunt Ruimtelijke Kwaliteit voor Groningen samen met DAAD Architecten de inspiratiebrochure ‘Ruimte voor hout!’ gemaakt.
Ook buiten Groningen kunnen opdrachtgevers, ontwerpers en gemeenten daarmee hun voordeel doen.

NATUURINCLUSIVITEIT

Het Steunpunt Ruimtelijke Kwaliteit voor Groningen organiseerde een *special* over natuurinclusiviteit, een thema dat onder de paraplu van duurzaamheid steeds meer aandacht krijgt. De aanleiding voor deze bijeenkomst was dat het in Nederland zeer slecht is gesteld met de biodiversiteit. Een aantal gemeenten in Nederland heeft de handschoen opgepakt en succesvol beleid opgesteld. Een mooi voorbeeld is de gemeente Ede die tijdens de *special* een presentatie verzorgde. Deze gemeente werkt met een puntensysteem waarbij initiatiefnemers een bepaald aantal punten moeten halen om een omgevingsvergunning te krijgen. Initiatiefnemers zijn vrij in de keuze welke ingrepen zij plegen. In het kader van de *special* maakte Libau een gereedschapskist van verschillende maatregelen die de biodiversiteit bevorderen. Per ‘laag’ – watersysteem, beplanting, bouwwerken, verharding, bodem en grondgebruik – zijn maatregelen op verschillende schaalniveaus in beeld gebracht. We constateren dat veel gemeenten in ons werkgebied nu nog geen beleid hebben op dit vlak. We roepen iedereen op hiermee aan de slag te gaan want als het niet goed gaat met de planten en dieren, gaat het uiteindelijk ook niet goed met de mens.

UITGELICHT

PROVINCIE GRONINGEN:

Vormgeven aan nieuwe energie-landschappen

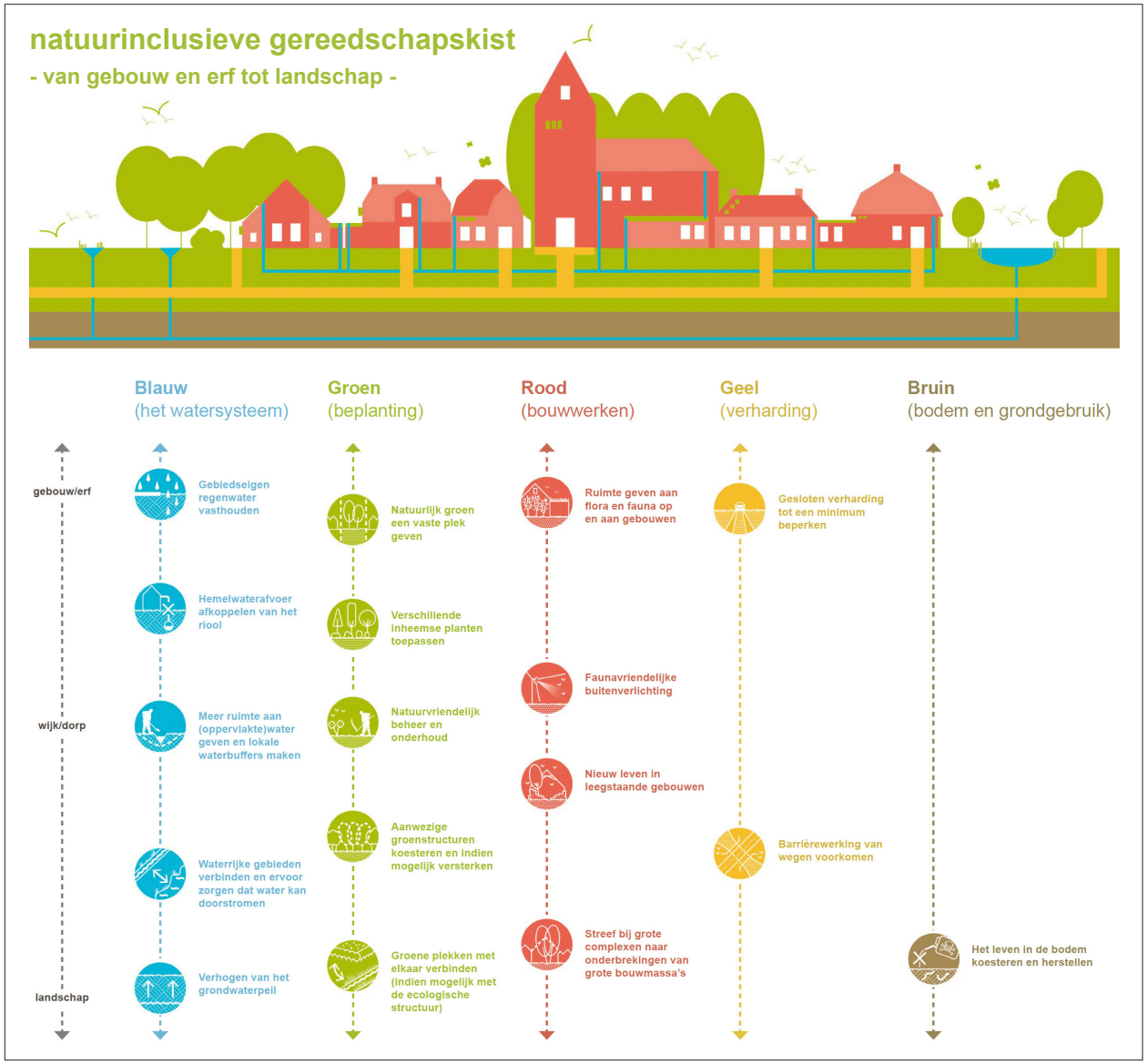
Groningen moet verduurzamen en dat kan onder meer met het opwekken van zonne-energie. Het landschap krijgt letterlijk een schitterende aanblik met de vele duizenden zonnepanelen. Niet iedereen ervaart dit als positief. De provincie hanteert daarom een ‘Handreiking inpassing zonneparken’. Libau draait namens het Atelier Ruimtelijke Kwaliteit en Landschap van de provincie mee in de zogenaamde maatwerkgesprekken. Initiatiefnemers schuiven met hun adviesbureaus aan bij deze gesprekken, evenals de betrokken gemeentes. De landschappelijke inpassing vormt een belangrijk onderwerp tijdens de gesprekken; deze moet kloppen op verschillende schaalniveaus van groot naar klein. Zo wordt bijvoorbeeld gezocht naar technische oplossingen die bijdragen aan ‘rustige randen’ bij de opstelling van de zonnepanelen. Dat geldt ook voor het creëren van koppelkansen. Daarbij wordt de aanleg van een zonnepark gecombineerd met het maken van dorpsommetjes, een habitat voor akkervogels en het voorkomen van veenoxidatie. Het zorgt soms voor lange trajecten met grote uitdagingen om de uiteindelijk de balans te vinden tussen duurzame energie en een fijne leefomgeving.

STEUNPUNT RUIMTELIJKE KWALITEIT:

‘Ruimte voor hout!’

De Drentse zanger Daniel Lohues zong het al in 2011: ‘Hout Moet’. Inmiddels wordt hout steeds vaker weer toegepast als bouwmateriaal. Het biedt vele voordelen zoals de opslag van CO2. Toch bieden de welstandsnota’s in de provincie Groningen nog weinig ruimte voor aan brede toepassingen van hout. Uiteraard zijn via een hardheidsclausule in de nota’s afwijkingen van de criteria voor houtbouw mogelijk. Maar laten we zo niet onnodig kansen liggen om de noodzakelijke verduurzaming van de gebouwde omgeving te bevorderen? Op zoek naar antwoorden onderzocht Steunpunt Ruimtelijke Kwaliteit (STeRK) in samenwerking met DAAD Architecten hoe houtbouw met ruimtelijke kwaliteit in de kernen van Groninger dorpen kan worden toegepast. De resultaten zijn gebundeld in de brochure ‘Ruimte voor hout!’. Deze brochure is bedoeld om het gesprek over houtbouw met ruimtelijke kwaliteit bij beleidsmakers op gang te brengen. Ook worden zo initiatiefnemers geïnspireerd en krijgen adviseurs *tools* in handen voor ontwerpgesprekken.

GEMEENTEN IN GRONINGEN:
Special Natuurinclusief

Onze tweede Ruimtemakersbijeenkomst was een *special* over natuurinclusiviteit. Dit begrip kan tegenwoordig niet meer los gezien worden van ruimtelijke ontwikkelingen. Welke instrumenten hebben gemeenten in huis om de natuur meer ruimte te geven bij nieuwe ontwikkelingen?
Klaas van Nierop (ecoloog gemeente Groningen) en Liesbeth Hunink (ecoloog gemeente Ede) deelden hun ervaringen en instrumenten met het netwerk van de Groningse Ruimtemakers. De gemeente Ede was één van de eerste gemeenten met een puntensysteem met natuurinclusieve maatregelen; initiatiefnemers kunnen hier een locatie specifieke keuze maken. Gemeente Groningen is begonnen met een doelsoortenbeleid en ook deze gemeente heeft vervolgens een keuzelijst met maatregelen opgesteld.
Hoe effectief de maatregelen zijn, is natuurlijk afhankelijk van de plek. Het Steunpunt Ruimtelijke Kwaliteit heeft een gereedschapskist ontwikkeld met daarin de mogelijke maatregelen voor verschillende 'lagen' (watersysteem, beplanting, bouwwerken, verharding en bodem- en grondgebruik). Bovendien zijn er als oogst van de bijeenkomst stappen geformuleerd voor gemeenten die hun beleid richting meer natuurinclusiviteit willen aanpassen.

UITGELICHT

WATERSCHAP NOORDERZIJLVEST:

Begeleiding kaartmateriaal Waterbeheerprogramma

Het Waterschap Noorderzijlvest pakte het Waterbeheerprogramma anders aan dan bij voorgaande edities. Het programma moest een vertaling worden van de ‘Blauwe Omgevingsvisie’: een adaptief en inspirerend beleidsstuk met veel beeldmateriaal. Libau hielp mee en rafelde de visiekaart van de Blauwe omgevingsvisie uiteen. Dit leverde verschillende kaartbeelden op, die het waterschap tussentijds kan aanpassen met actuele informatie. Maar hoe realiseer je mooie kaarten die goed communiceren? In werkateliers hebben we samen gekeken naar vormgeving en inhoud. Welke kleuren werken goed samen, hoe leggen we nadruk op de juiste onderdelen en welke legendaeenheden vallen eventueel af omdat ze niet passend zijn? En als de kaarten er zijn, hoe plaatsen we die vervolgens samen met de onderbouwing in tekst? Dit heeft uiteindelijk een handzaam document opgeleverd die door het Waterschap eigenhandig kan worden ingezet.

VERDUURZAMING ERFGOEDPANDEN

In 2021 nam het aantal vragen over verduurzaming van gebouwd erfgoed bij het Erfgoedloket toe. De vragen zijn gevarieerd en hebben onder meer betrekking op financiële regelingen en concrete oplossingen. Gemiddeld twee keer per maand gaat een adviseur van het Erfgoedloket adviesteam in gesprek met eigenaren die grote ambities hebben met bijbehorende vraagstukken. De adviseurs denken mee in de opgave in combinatie met de historische waarden en adviseren welke ingrepen bespreekbaar kunnen zijn bij de vergunningverlenende instanties. In Appingedam kwam bijvoorbeeld een vraag naar voren over betere glasisolatie. Wat is mogelijk bij geprofileerde houten kozijnen met getrokken glas? Bij een pand in Eenrum bood het oude verwarmingssysteem kansen: met een houtkachel in de bestaande haarden kunnen via rookkanalen de aanpalende ruimten lichtelijk voorverwarmd worden. Onze adviseurs denken uiteraard ook buiten het aardbevingsgebied graag mee. Het verduurzamen van gebouwd erfgoed is duidelijk maatwerk, waarbij ieder pand zijn eigen kwaliteiten en mogelijkheden heeft. Er kan steeds meer, maar verduurzamen naar een niveau zoals bij nieuwbouw is in de meeste gevallen van gebouwd erfgoed nog niet haalbaar.

regiekaart beeldkwaliteit openbare ruimte

A | Hoofdstraat: lint aan het kanaal
B | Marktplein: parkeren aan het park
C | De Kruier: ontspannen verblijven
D | Molenplein: knusse woonkamer aan het water
E | Molenweg: parkeren met groen
F | Heemker Akkerstraat: groene singel met HUB

GEMEENTE WESTERWOLDE:
Studie centrumplan Ter Apel

De gemeente Westerwolde wilde een centrumplan voor Ter Apel opstellen, in samenwerking met lokale ondernemers, vastgoedeigenaren en uiteraard bewoners. Team Ruimtelijke Kwaliteit werd gevraagd om ondersteuning. Met de belanghebbenden formuleerden we centrale thema's: levendige functies en meer groen, water en verblijfskwaliteit. Met een stedenbouwkundige analyse zijn de ruimtelijke kansen voor het centrum benoemd. Ook is een voorstel gemaakt voor het doorontwikkelen van de beeldbepalende gebouwen aan het Kanaal.
Het belangrijkste onderdeel van het plan wordt gevormd door de herinrichting van de openbare ruimte in het centrum van Ter Apel. Ook hier zijn de omwonenden en belanghebbenden intensief bij betrokken. Daarnaast werd samen met de gemeente gezocht naar mogelijkheden om ontwikkelingen te kunnen versnellen. Dit is mogelijk door een meer integrale aanpak. In het proces wordt een koppeling gemaakt tussen planinitiatieven en andere (urgente) opgaven. Zo wordt bijvoorbeeld de herinrichting van de openbare ruimte in verband gebracht met klimaatadaptatie, veranderende mobiliteit en de wens naar meer verblijfsplekken.

INTERVIEW

ALEX VAN OOST

NOORDELIJK INNOVATIELAB
CIRCULAIRE ECONOMIE (NICE)

VERBINDING EN KENNISDELING CENTRAAL IN TRANSITIE

Met het Noordelijk Innovatielab Circulaire Economie werkt architect Alex van Oost aan een fundamentele transitie: leren leven binnen de grenzen van de aarde. Dat vergt een systeemkanteling waar iedereen aan mee moet doen. NICE verbindt daartoe uiteenlopende disciplines en generaties. 'We staan niet boven de natuur maar zijn er onderdeel van.'

Gevraagd naar zijn definitie van de circulaire economie wijst Alex van Oost op het denken in kringlopen en de notie dat afval niet bestaat, oftewel de natuurlijke principes. 'We moeten op een heel andere manier het economisch systeem inrichten. In de huidige lineaire economie onttrekken we grondstoffen aan de omgeving, daarmee maken we producten en die dumpen we weer in die omgeving. Dat zorgt voor een enorme disbalans, het is geen natuurlijk systeem.' Zelf hanteert hij liever het beeld van de Ellen MacArthur Foundation als richtinggevend principe: 'Daarin zie je twee kringlopen: de biobased kringloop en de technische kringloop, verenigd in een vlindervorm. Dat zijn de twee hoofdsystemen waarop we zouden kunnen sturen.'
Zelf is Van Oost al dertig jaar bezig met deze materie. Toen hij begon als jonge architect ging het om bio-ecologisch bouwen, daarna volgden duurzaam bouwen en *Cradle to Cradle*: 'Het draait allemaal in essentie om de manier waarop we ons als menselijke soort verhouden tot het systeem en ons daarbinnen gedragen. We hebben de verbinding met onze leefomgeving, met de planeet, voor een groot deel verloren. In essentie gaat het daarom om het herstellen van verbinding. Met de natuur. We staan niet boven de natuur maar zijn er onderdeel van. Dat wij de natuur vernietigen en over haar grenzen gaan, betekent net zo goed dat we over onze eigen grenzen gaan.
We voelen de disbalans steeds meer in onszelf, alle crises komen steeds dichter op de huid.'

Grenzen bewaken

Bij het vinden van die nieuwe balans met de natuur citeert Van Oost architect Thomas Rau: 'De werkelijke uitdaging is niet de klimaatverandering maar onze eigen *mind change*, onze verandering van bewustzijn. Het bewaken van je grenzen, als individu en als organisatie. Ik merk persoonlijk dat dit in deze samenleving steeds moeilijker wordt. Dat maakt mij ook nederig in het omgaan met dit type vraagstukken. Als we niet eens binnen onze eigen grenzen kunnen acteren, hoe doen we dat dan binnen de grenzen van de planeet?' Van Oost wijst op de Covid-pandemie en recent de oorlog in Oekraïne. Volgens sommigen kunnen dergelijke gebeurtenissen bijdragen om de gewenste fundamentele veranderingen tot stand te brengen. Hij is daar kritischer over: 'We zoeken steeds naar de grote *reset*-knop buiten onszelf, maar die zit natuurlijk in ons allemaal. Hoe kantelen we met elkaar het systeem?' De urgentie daarvan is overduidelijk: 'Aanvankelijk dacht ik nog dat we de klimaatcrisis konden helpen voorkomen. Nu weet ik dat die niet meer te stoppen is en we alleen nog maar zo goed mogelijk met de consequenties kunnen omgaan. Oftewel: *brace for impact.* En dat is geen sinecure; het grijpt in op alles wat we doen.'

"WE ZOEKEN STEEDS NAAR DE GROTE *RESET*-KNOP BUITEN ONSZELF, MAAR DIE ZIT NATUURLIJK IN ONS ALLEMAAL"

Disciplines verbinden

Kijkend naar de rol die NICE in dit verband speelt, legt van Oost uit dat zijn organisatie is opgericht als een *change agency* die helpt om de transitie naar circulaire economie te versnellen. ‘In eerste instantie doen we dat voor Noord-Nederland. Aan de basis destijds stonden 22 partijen: overheden, ondernemers, onderwijsinstellingen en maatschappelijke organisaties; de *quadruple helix*. Zij onderkenden dat een kennisplatform nodig is om tot nieuwe manieren van samenwerken te komen. Ook was er behoefte aan inspirerende voorbeelden.’

NICE werkt daarbij volgens twee lijnen, waarvan het opzetten van programma’s en projecten de eerste is: ‘Van oesterzwammen kweken op koffieprut tot en met circulaire volkshuisvesting in Drenthe en de circulaire transformatie van een school in Hoogeveen: het is heel gevarieerd, met een mix van schaalniveaus, een brede scope en een interdisciplinaire aanpak. Uit de verbinding van sectoren en disciplines ontstaat de benodigde innovatie.’

De inzet van jong talent is de tweede lijn: ‘Studenten uit het MBO, HBO en universitair onderwijs werken samen en leren door te doen; de kennis over de circulaire economie bevindt zich namelijk nog maar nauwelijks in leerboeken en het onderwijscurriculum. We hebben een innovatiewerkplaats geformeerd voor het ontwikkelen van nieuwe competenties. Feitelijk werken we als een soort onderwijsinstelling: twee keer per jaar vindt een in- en uitstroom van stagiaires en studenten plaats. Dat werkt als een multiplier: zij gaan in hun eigen praktijk aan de slag met de principes die wij ze bijbrengen.’

Weinig beeld

Ook gemeenten vormen een belangrijke doelgroep voor NICE, zo geeft Van Oost aan. Zijn organisatie staat ze op uiteenlopende manieren bij: ‘Dat begint bij de ondersteuning bij beleidsontwikkeling. Er bestaat nog maar heel weinig beleid op het gebied van circulaire economie. Wij helpen in de kaderstelling richting markt en inwoners. De lokale overheid kan met haar inkoopkracht echt aan marktformatie doen: van de catering tot en met het gemeentelijk vastgoed en de inrichting van de openbare ruimte.’ De NICE-directeur haalt voorbeelden aan uit de gemeente Meppel die dit illustreren: ‘We denken bijvoorbeeld mee bij de vernieuwbouw van schouwburg Ogterop, door te kijken naar het hoogwaardig hergebruik van de materialen en grondstoffen in het gebouw. Maar net zo goed ondersteunen we in het maken van circulaire prestatieafspraken met de woningcorporaties.’ In de gemeente Westerveld begeleidt NICE de ‘Expeditie Circulair Westerveld’ waarin ondernemers en bewoners teamsgewijs samenwerken met ambtenaren rondom circulair produceren en consumeren.

“ER BESTAAT NOG MAAR HEEL WEINIG BELEID OP HET GEBIED VAN CIRCULAIRE ECONOMIE”

“OOK VOOR GEMEENTEN GELDT: ZIJ KUNNEN HET LEREN DOOR TE DOEN. DURF ANDERS TE WERKEN, DOCUMENTEER DE ERVARINGEN EN DEEL DIE MET ANDEREN. GOEDE KENNISDELING BEPAALD DE DIEPTE VAN DE TRANSITIE. WE HEBBEN NAMELIJK GEEN TIJD OM STEEDS OPNIEUW HET WIEL UIT TE VINDEN”

Kennis delen

Bij de projecten in en voor gemeenten loopt Van Oost tegen uiteenlopende zaken aan die de transitie naar een circulaire economie kunnen bemoeilijken: ‘Gemeenten zijn sectoraal georganiseerd, ze moeten veel meer programmatisch gaan werken. De circulaire economie gaat als onderwerp dwars door alles heen en gaat de hele gemeente aan.’ Een hindernis daarbij is het gebrek aan kennis en tijd: ‘Veel ambtenaren moeten circulariteit noodgedwongen “erbij doen”. Het eigenaarschap blijft daardoor achter.

Destijds – begin 2000 – waren er regionale consulenten voor duurzaam bouwen, die zouden we nu moeten introduceren rondom circulariteit.’ Wat ook helpt is het bewust introduceren van experimenteerruimte: ‘Ook voor gemeenten geldt: zij kunnen het leren door te doen. Durf anders te werken, documenteer de ervaringen en deel die met anderen. Goede kennisdeling bepaalt de diepte van de transitie. We hebben namelijk geen tijd om steeds opnieuw het wiel uit te vinden.’ Als voorbeeld noemt Van Oost de plannen voor een nieuwe haven in Meppel:

‘Die kun je betitelen als per definitie vervuilend maar je kunt ook kiezen om duurzaamheid daarin te verankeren. Bijvoorbeeld door gebiedspaspoorten te introduceren die de prestaties benoemen die investeerders in het gebied moeten leveren: economisch, ecologisch, sociaal.’ Belangrijke voorwaarde bij dit alles, zo sluit Van Oost af, is de drive van bevlogen bestuurders: ‘Ik heb het zelf gezien in Almere waar Adri Duivesteijn actief was. Bestuurlijke lef en visie zijn echt noodzakelijk voor vernieuwing. De durf om stappen te zetten.’

UITGELICHT

GEMEENTE WESTERWOLDE:
Ruimte-voor-Ruimte in Bellingwolde

De Ruimte-voor-Ruimte-regeling van de provincie Groningen verbetert de ruimtelijke kwaliteit van een gebied. Oude schuren en bedrijfsgebouwen mogen worden gesloopt en vervangen door nieuwbouw, mits de nieuwe bebouwing en de erfinrichting passen in het landschapsbeeld. Om deze kwaliteit te borgen, worden ‘maatwerkgesprekken’ gevoerd onder deskundige begeleiding. Een recent voorbeeld is het perceel aan de Lindelaan te Bellingwolde. Deze plek bood kansen voor een unieke toevoeging met een nieuw woonmilieu in de vorm van ‘wonen in het bos’. Het Team Ruimtelijke Kwaliteit begeleidde de initiatiefnemer en de adviseurs naar een hoogwaardig ontwerp van twee boswoningen in een robuuste bosomgeving.
De twee jonge architecten Dorlas en Dijkhoff kwamen met een beetje aanmoediging van onze adviseurs tot een bijzonder fraai ontwerp voor deze boswoningen. Deze introverte en extraverte ontwerpen zijn in samenhang met gelijknamige boskamers ontworpen binnen het landschappelijk concept van Laos Architecten. Een mooi voorbeeld van samenwerking om toegevoegde waarde te bereiken.

GEMEENTE PEKELA:
Nieuwbouw energiezuinige appartementen

Aan de oostzijde van het centrum van Oude Pekela wordt aan de Feiko Clockstraat een woningbouwplan gerealiseerd, op de noordelijke oever van het Pekelder Hoofdiep. Het plan is een initiatief van woningcorporatie Acantus en bestaat uit drie bouwblokken met 24 energiezuinige driekamerappartementen.
Het fraaie en uitstekend in de omgeving ingepaste ontwerp van BDG Architecten is gebaseerd op het rijke industriële verleden van Oude Pekela. De architectuur van het plan doet denken aan de stijl van de Amsterdamse school. Zo zijn de gevels opgetrokken in metselwerk van een kenmerkende Groningse baksteen. Met een slimme parkeeroplossing (gebruikmakend van bestaande parkeerplaatsen) wordt de openbare ruimte groen en gezond ingericht. Dit komt de kwaliteit van plan ten goede; het complex maakt zo deel uit van een ‘ommetje’ door het aangrenzende park.

PROVINCIE GRONINGEN EN DRENTHE:

Plaatsingsadviezen kleinschalige windturbines

Het beleid van de provincie Groningen en Drenthe staat kleinschalige windmolens toe, met een ashoogte tot maximaal 15 meter. Deze turbines bieden met name boerenbedrijven een interessant middel om de energievraag duurzaam in te vullen. Om tot een zorgvuldige plaatsing van de turbines te komen, verzorgt Team Ruimtelijke Kwaliteit plaatsingsadviezen voor de turbinebouwers EAZ en HULST. Op basis van een aantal algemene plaatsingsprincipes waarborgen deze adviezen een zorgvuldige omgang met bestaande omgevingswaarden. De turbines zijn duidelijk leesbaar als onderdeel van het boerenerf en komen niet los in het landschap te staan. De inzet van landschapsdeskundigheid aan de ‘voorkant’ van het proces waarborgt een soepele vergunningsprocedure aan de ‘achterkant’. Wij delen onze opgedane kennis en ervaring (met inmiddels meer dan 250 plaatsingsadviezen) actief met de buitenwereld. Zo leverden we een bijdrage aan een kennissessie van zusterorganisatie Mooi Noord-Holland over dit onderwerp. Bij onze zuster Hûs en Hiem in Friesland leveren wij in de lokale commissies de aanvullende landschapsdeskundigheid voor de beoordeling van bouwaanvragen.

GEMEENTE DE WOLDEN:

verbouw Rijksmonument

De CRKC adviseerde in 2021 over de verbouw van een rijksmonument. De eigenaren van de boerderij wilden de schuurruimte opnieuw inrichten voor wonen. Op advies van de commissie is eerst een bouwhistorisch onderzoek uitgevoerd. Hieruit bleek dat de boerderij ouder was dan werd aangenomen: de houten gebinten bleken zeventiende- en mogelijk zelfs zestiende-eeuws. Om het zeer bijzondere voorhuis met onder andere betegelde wanden en bedstedewand ongewijzigd te laten, is besloten om de ingrepen te concentreren in de schuur. Hier zullen de waardevolle oude gebinten behouden blijven en zichtbaar zijn. Het schuurgedeelte wordt voorzien van na-isolatie, waarmee hedendaags wooncomfort zal worden verkregen in de historische ruimte. De commissie had grote waardering voor de heldere en onderbouwde keuzes die zijn gemaakt, waarbij behoud van monumentwaarden voorop heeft gestaan en een prettige nieuwe leefruimte is gecreëerd.

De eigenaren: *“We voelden ons bij nader inzien juist gesteund door de tips van de commissie en keken zelfs enthousiast uit naar het geadviseerde bouwhistorische onderzoek. Dit bij elkaar opgeteld heeft een naar onze mening veel beter doordachte nieuwe ontwerpversie opgeleverd.”*

GEMEENTE MIDDEN-DRENTHE:
Herinrichting omgeving Provinciaal Monument

De omgeving van het monument krijgt onder de Omgevingswet een voornamere rol. De adviesaanvraag van een voormalige openbare basisschool uit 1967 is hiervan een voorbeeld. De school is tegenwoordig in gebruik als woonhuis en gelegen op een groene strook in het midden van een woonwijk. Vanwege de nieuwe functie voor wonen, ontstond bij de eigenaren de wens voor een erfafscheiding en het bouwen van een nieuwe berging. In overleg met de commissie is gekozen voor een lage haag die in een vloeiende vorm rond het gebouw slingert. Hiermee kan het beeld van een vrijstaand schoolgebouw in een park behouden blijven, waarbij eveneens de gewenste afbakening van het perceel en privéruimte wordt gecreëerd. Ook voor de nieuwe berging is een geschikte locatie gevonden die past in de omgeving van het monument.

OVER LIBAU

Libau is dé onafhankelijke adviesorganisatie voor omgevingskwaliteit en cultureel erfgoed in Groningen en Drenthe. De naam Libau is ontleend aan het gelijknamige pakhuis aan de A in Groningen, waarin we zijn gehuisvest. De organisatie is in 1928 door en voor Groninger gemeenten opgericht als provinciale schoonheidscommissie en in de loop der jaren getransformeerd en verbreed tot de huidige organisatie. We vinden het een eer dat we vanaf 2012 ook mogen werken in - en aan - het prachtige Drenthe.

Onze missie is de bevordering en instandhouding van de bouwkundige en landschappelijke schoonheid in de provincies Groningen en Drenthe. Wij adviseren daar waar de samenleving zich organiseert. Een integrale benadering van stedenbouw, landschap, welstand (uiterlijk van bouwwerken), archeologie én cultuurhistorie staat daarbij voorop. Waar mogelijk proactief ontwikkelend en waar wenselijk ook toetsend. Beleidsmatig en planmatig, verbinding zoekend vanuit de eigen expertise en faciliterend bij complexe ruimtelijke vraagstukken.

4

KENNISDELING EN -BUNDELING

Libau is onderdeel van het Team Ruimtelijke Kwaliteit Nederland (TRKN) en de Federatie Ruimtelijke Kwaliteit. In TRKN-verband werken wij, samen met onze zusterorganisaties uit andere provincies, aan de ontwikkeling van onze professionaliteit en het vakgebied. De federatie denkt en praat mee met het Rijk over de ontwikkeling van de Omgevingswet en vertegenwoordigt daarbij niet alleen de provinciale adviesorganisaties, maar ook gemeenten. Tot slot is Libau ook onderdeel van het landelijk Netwerk Steunpunten Erfgoed. Samen met landelijke partners zoals de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, de Erfgoedacademie en het Nationaal Restauratiefonds wordt onder meer ingezet op verbreding van de benodigde kennis bij gemeenten.

STEUNPUNTEN EN ERFGOED-LOKET VOOR GRONINGEN

Ook in 2021 mochten wij vanuit het Steunpunt Cultureel Erfgoed Groningen weer eigenaren, erfgoedorganisaties en overheden ondersteunen bij de instandhouding van monumenten, historische ensembles en landschappelijke patronen én de ontwikkeling van erfgoedbeleid.

Door een personele unie met de Monumentenwacht Groningen adresseren we vragen van particulieren adequaat. Wij ontwikkelen bovendien bouwkundige expertise ten behoeve van de advisering over monumenten en welstand en herbergen het Erfgoedloket Groningen en het Erfgoedadviesteam om vragen van particulieren en overheden te beantwoorden.

Op het vlak van de steunpunten zijn we blij te kunnen melden dat Steunpunt Ruimtelijke Kwaliteit (STRK), mogelijk gemaakt door de provincie Groningen, in 2021 operationeel werd. Groninger gemeenten en de waterschappen kunnen hier terecht voor advies over ruimtelijke kwaliteit bij de ontwikkeling en uitvoering van ruimte gerelateerd beleid. Een bijvoorbeeld hiervan is de brochure ‘Ruimte voor hout!’ en de film ‘Houtbouw in relatie tot ruimtelijke kwaliteit’.

Daarnaast ontwikkelen en delen we kennis.
Tot slot blijven we onze expertise in te zetten in het mijnbouwschadedossier. Zo vertegenwoordigen we onder andere het erfgoedveld in het Groninger Gasberaad.

ADVIESCOMMISSIES OMGEVINGSWETPROOF

Nieuwe adviescommissies vastgesteld

Libau faciliteert, organiseert en administreert de regionaal georganiseerde, gemeentelijke welstands- en monumentencommissies in Groningen en Drenthe deze bestaat uit onafhankelijke externe deskundigen.
Deze commissies adviseren binnen de kaders van het door de betrokken gemeente vastgestelde beleid. In het afgelopen jaar zijn vooruitlopend op de omgevingswet, nieuwe Adviescommissies voor Omgevingskwaliteit (AvO) ingevoerd. Vanaf januari dit jaar faciliteren we voor nu zowel de Groninger als de Drentse gemeenten de integrale commissies voor de beoordeling van adviesaanvragen met betrekking tot monumenten en welstand, vooruitlopend op de nieuwe omgevingswet. De informele kennismaking met een etentje in de Theekoepel aan het Paterswoldsemeer moest vanwege Corona worden uitgesteld en heeft uiteindelijk dit voorjaar plaatsgevonden.

Voorbeeldverordening, omgevingswetproof.

De Voorbeeldverordening op de gemeentelijke adviescommissies is eind ’21 ter vaststelling naar de aangesloten gemeenten opgestuurd. Deze verordening stelt de commissie in en gaat in op het moment dat de Omgevingswet van kracht wordt. De commissie werkt altijd met een reglement, dus eerst hebben we een overgangsreglement naar de gemeenten gestuurd. Binnenkort krijgen de gemeenten nog een nieuw reglement dat gelijk met de Omgevingswet ingaat, want een deel van de inhoud van het reglement is dan opgenomen in de gemeentelijke verordening.

Corona had ook in 2021 een stevige impact op onze organisatie. Er moest nog vaak vanuit huis gewerkt worden, maar het team was al wel gewend aan digitaal vergaderen, en wist op een aantal zaken goed door te pakken:

ENQUÊTE MET STAKEHOLDERS

Diverse stakeholders werden uitgebreid geïnterviewd over hun ervaringen met, en hun kijk op Libau. Prettige en verhelderende gesprekken leverden feedback, tips en handvatten op, die binnen de organisatie goed werden opgepakt. Diverse punten die in de gesprekken naar voren kwamen, zijn intern geëvalueerd en zullen worden gebruikt voor de verdere ontwikkeling van onze organisatie- en communicatiestrategie. Nogmaals veel dank aan de geïnterviewden!

COMMUNICATIESTRATEGIE

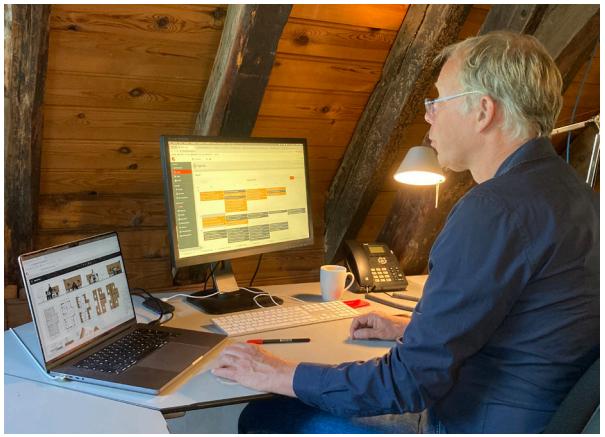
Voor het formuleren van een heldere visie en organisatiestrategie zijn in 2021 niet alleen de al genoemde interviews met externe stakeholders gebruikt, maar is ook een omgevingsanalyse gemaakt, en werden interne gesprekken met zowel medewerkers als leden van onze Raad van Toezicht gevoerd. Al deze input wordt in 2022 gebruikt om samen met externe deskundigen verder vorm te geven aan een heldere positionering, waarbij ook de communicatiemiddelen, waaronder in het bijzonder onze website, worden vernieuwd.

PERSONEEL

Sommige medewerkers gaven vorm aan een pittige combinatie van thuiswerken met lesgeven of mantelzorg. De reeds ingevoerde regeling die medewerkers in staat stelt om naast reguliere ook Corona-uren te schrijven, hielp ook in 2021 om de balans te bewaken. Verder is in het afgelopen jaar door P&O samen met een externe adviseur een personeelsprogramma gestart. Daarbij is een nieuwe arbo-organisatie in de arm genomen, en zijn onze arbeidsvoorwaarden scherper geformuleerd. In overleg met personeel zijn functieprofielen en scheiding van taken besproken en is medezeggenschap op thema's ingevoerd. Om een integrale manier van werken verder vorm te geven is zowel een strategisch- als een algemeen advies overleg ingevoerd.

VERBOUWINGSPLANNEN

Ons Pakhuis is één van de oudste panden van Groningen. Natuurlijk moet van tijd tot tijd structureel groot onderhoud gepleegd worden. De eerste plannen hiervoor zijn geformuleerd, een adviesaanvraag is ingediend bij de commissie van de stad Groningen, en offertes zijn aangevraagd. Eind augustus, begin september 2022 starten we met een renovatie van het dak waarbij (rode!) zonnepanelen zullen worden geplaatst.

PORTAAL LIBAU & DSO

Mede om thuiswerken tijdens Corona te vergemakkelijken is in 2021 een ICT-programma gestart, waarbij we, handig voor de thuiswerkers, via de Cloud zijn gaan werken en is nieuwe apparatuur aangeschaft. Voor welstands- en monumenten adviezen is afgelopen jaar het project 'Portaal Libau' opgestart. Per 1 januari 2022 kunnen alle gemeenten in Groningen en Drenthe gebruik maken van dit Portaal, waardoor er zowel door de adviescommissies, de aangesloten gemeenten als door de eigen Libau-adviseurs efficiënter gewerkt kan worden. Hierdoor is meer tijd ontstaan voor de inhoud en voor persoonlijk contact. Voor de gemeenten wordt het straks een stuk eenvoudiger om met via Portaal Libau aansluiting te vinden op het voor de Omgevingswet verplichte Digitale Systeem voor Omgevingskwaliteit (DSO).

DE MENSEN, HET TEAM EN PÉ EN RINUS!

Tenslotte: In 2021 ging werd er nog veel thuisgewerkt. Voor onderlinge afstemming en verbinding waren we vaak aangewezen op contact via Teams, digitale Lunchtheaters voor kennisdeling en zelfs een semi digitaal optreden van het welbekende duo Pé en Rinus op 15 april. In het pakhuis, werd live genoten van de welbekende liedjes, maar ook vanuit de huiskamers werd meegezongen en zelfs gedanst! Juist in Coronatijd was een beetje ontspanning en gezelligheid hard nodig. Toen aan het einde van het jaar weer wat ruimte kwam voor een gewone live ontmoeting, hebben we onze kans gegrepen voor een zeer geslaagd etentje bij Lemferdinge in Paterswolde met tegelijkertijd afscheid van helaas vertrekkende- en een warm welkom voor de nieuwe collega's.

PAKHUIS
LIBAU

BEMENSING COMMISSIES & SAMENSTELLING RVT 2021

Leden monumentencommissie:

drs. ir. K.F. Geijzendorffer	voorzitter
A.W. Siemer	restauratiedeskundige
ir. J.R. Pama	extern adviseur aardbevingsbestendig ontwerpen
ing. T. Mars	architect
drs. B.H.H.M. Giesen-Geurts	adviseur architectuurhistorie / toehoorder Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
drs. H.D. Waterbolk	secretaris

Leden welstandscommissie:

F.H.K. Wiersma	voorzitter
A. van der Tuuk	voorzitter
ir. P.IJ. Ziel	stedenbouwkundige
ir. S.N. Schram	stedenbouwkundige
A. Venema MArch	architect
A.W. Vogelzang MArch	architect
D.J. van Wieren MArch	architect
ir. A. de Groot	rayonarchitect
M. Hendriks MArch	rayonarchitect / secretaris
ir. J. A. Mulder	rayonarchitect
ir. K. Heid MArch	rayonarchitect

Leden commissie ruimtelijke kwaliteit en cultuurhistorie

ir. L.L.M. Oudenaarde	voorzitter
T.M. Tel	bouwhistoricus
ir. M.D.IJ. Dijkstra	landschapsarchitect / stedenbouwkundige
ir. S. van Seijen	restauratiearchitect
ing. A.T. Zondag	architect
drs. W.M.M. van Bers	adviseur architectuurhistorie / toehoorder Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
ir. J. A. Mulder	rayonarchitect (/ secretaris welstand)
ir. A. de Groot	rayonarchitect (/ secretaris welstand)
M. Hendriks MArch	rayonarchitect
drs. S.M. Tillema	cultuurhistorie / secretaris monumenten

Raad van Toezicht leden per 31 december 2021

S.B. (Sipke) Swierstra	Burgemeester gemeente Veendam (voorzitter)
J.N. (Jan Ningo) Dijck	Accountant (penningmeester)
K.F. (Karel) Geijzendorffer	Adviseur
H. (Henk) Kosters	Wethouder gemeente Noordenveld
A.H. (Anton) Saman	Directeur gemeente Oldambt
J.W. (Jaap) Velema	Burgemeester gemeente Westerwolde
D.E. (Dorien) Fröling	Directeur-bestuurder

ADVIESAANVRAGEN GRONINGEN & DRENTHE

	Gemeenten	welstand	archeologie	monumenten	huisadviseur-schap	projecten	maatwerk-mehode
	Groningen						
1	Eemsdelta	518	59	50	18	1	0
2	Het Hogeland	606	0	35	2	0	0
3	Groningen (Haren)	18	1	3	X	0	0
4	Midden-Groningen	496	25	*	4	0	1
5	Oldambt	485	20	29	X	1	0
6	Pekela	58	4	*	X	0	0
7	Stadskanaal	179	2	4	X	0	0
8	Veendam	149	14	*	X	0	1
9	Westerkwartier	664	5	23	4	0	0
10	Westerwolde	298	6	9	19	2	1
		3471	**136**	**153**	**47**	**4**	**3**

	Gemeenten	welstand	archeologie	monumenten	huisadviseur-schap	projecten	maatwerk-mehode
	Drenthe						
1	Assen	X	25	X	X	0	0
2	Aa en Hunze	*	0	0	X	1	0
3	Borger Odoorn	216	0	3	X	1	0
4	Coevorden	X	0	X	X	0	0
5	De Wolden	27	16	1	X	0	0
6	Emmen	486	0	6	X	0	1
7	Hoogeveen	94	0	0	X	0	0
8	Midden-Drenthe	*	16	1	X	2	0
9	Meppel	X	0	X	X	0	0
10	Noordenveld	422	22	4	3	0	0
11	Tynaarlo	553	0	11	3	0	0
12	Westerveld	X	0	X	X	0	0
		1798	**79**	**26**	**6**	**4**	**1**

* eigen commissie | X niet van toepassing

BALANS PER 31 DECEMBER 2021

Bij de jaarrekening is een goedkeurende verklaring door de accountant afgegeven.

ACTIVA	31-12-2021	31-12-2020
Immateriële vaste activa		
Software	62.225	0
	62.225	*0*
Materiële vaste activa		
Terreinen en gebouwen	517.809	530.601
Inrichtingskosten	32.626	17.875
Kantoorinventaris	25.156	7.546
	575.591	*556.022*
Financiële vaste activa		
Deelneming	*10.000*	*10.000*
Vorderingen		
Debiteuren	51.166	74.109
Belastingen en sociale lasten	6.302	0
Overige vorderingen en overlopende activa	205.455	142.116
	262.923	*216.225*
Liquide middelen		
Banken	1.582.059	1.700.026
	1.582.059	*1.700.026*
	2.492.798	**2.482.273**
PASSIVA	**31-12-2021**	**31-12-2020**
Eigen vermogen		
Kapitaal	1.815.404	1.686.289
Bestemmingsreserves	140.427	132.407
	1.955.831	*1.818.696*
Kortlopende schulden		
Crediteuren	65.720	27.069
Belastingen en sociale lasten	125.285	120.721
Overige schulden en overlopende passiva	345.962	515.787
	536.967	*673.577*
	2.492.798	**2.482.273**

STAAT VAN BATEN EN LASTEN 2021

BATEN	Jaarrekening 2021	Begroting 2021	Jaarrekening 2020	Begroting 2020
Opbrengsten	1.834.707	1.790.000	1.576.203	1.675.000
Opbrengsten projecten	644.745	540.000	533.827	528.500
Overige opbrengsten	0	0	40.534	0
	2.479.452	*2.330.000*	*2.150.564*	*2.203.500*
	2.479.452	**2.330.000**	**2.150.564**	**2.203.500**
LASTEN	**Jaarrekening 2021**	**Begroting 2021**	**Jaarrekening 2020**	**Begroting 2020**
Personeelskosten	957.189	965.500	905.154	1.052.800
Huisvestingskosten	51.363	43.000	35.408	36.000
Kantoorkosten	81.671	65.500	63.285	65.000
Algemene kosten	187.300	140.500	138.491	158.000
Kosten overige opbrengsten	398.025	435.000	389.597	370.000
Kosten projecten	629.479	590.000	546.241	453.500
Afschrijvingen	32.729	32.500	28.167	32.500
	2.337.756	*2.272.000*	*2.106.343*	*2.167.800*
Bedrijfsresultaat	***141.696***	***58.000***	***44.221***	***35.700***
Rente baten en lasten ( )	(4.561)	0	839	0
	(4.561)	*0*	*839*	*0*
Resultaat voor bestemmingsreserves	***137.135***	***58.000***	***45.060***	***35.700***
Mutaties in de reserves Libau	10.000	7.500	40.534	7.500
Toevoeging / onttrekking ( ) onderhoudsreserve	(1.980)	0	(4.086)	0
Toevoeging / onttrekking ( ) Steunpuntreserve	*8.020*	*7.500*	*36.448*	*7.500*
Resultaat na bestemmingsreserves Libau	**129.115**	**50.500**	**8.612**	**28.200**

WAARDERINGSGRONDSLAGEN 2021

Algemene grondslagen voor de opstelling van de jaarrekening
Deze jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving 640 Organisaties zonder winststreven.
De waardering van activa en passiva en de bepaling van het resultaat vinden plaats op basis van historische kosten. Tenzij de desbetreffende grondslag voor de specifieke balanspost anders wordt vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarde.
De baten en lasten worden toegerekend aan de periode waarop deze betrekking hebben. Baten worden slechts opgenomen voorzover zij op de balansdatum zijn gerealiseerd.
Verplichtingen en mogelijke verliezen die hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Financiële instrumenten
Onder financiële instrumenten worden zowel primaire financiële instrumenten, zoals vorderingen en schulden, als financiële derivaten verstaan. In de toelichting op de onderscheiden posten van de balans wordt de reële waarde van het betreffende instrument toegelicht als die afwijkt van de boekwaarde.
Indien het financiële instrument niet in de balans is opgenomen wordt de informatie over de reële waarde gegeven in de toelichting op de “Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen”.
Voor de grondslagen van primaire financiële instrumenten wordt verwezen naar de behandeling per balanspost.
Stichting Libau OCE beschikt hoofdzakelijk over primaire financiële instrumenten.

Schattingen
Om de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening te kunnen toepassen, is het nodig dat het bestuur van de Stichting zich over verschillende zaken een oordeel vormt, en dat het bestuur schattingen maakt die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de betreffende jaarrekeningposten.

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva
Materiële vaste activa: De materiële vaste activa worden geactiveerd op verkrijgingsprijs verminderd met de cumulatieve afschrijvingen en indien van toepassing met bijzondere waardeverminderingen.
De afschrijvingen worden gebaseerd op de geschatte economische levensduur en worden berekend op basis van een vast percentage van de verkrijgingsprijs, rekening houdend met een eventuele residuwaarde. Er wordt afgeschreven vanaf het moment van ingebruikneming.

Financiële vaste activa: Kapitaalbelangen in vennootschappen waarop geen invloed van betekenis kan worden uitgeoefend, worden gewaardeerd op kostprijs.

Vorderingen: De vorderingen worden bij eerste verwerking opgenomen tegen de reële waarde en vervolgens gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. De reële waarde en geamortiseerde kostprijs zijn gelijk aan de nominale waarde.
Noodzakelijk geachte voorzieningen voor het risico van oninbaarheid worden in mindering gebracht. Deze voorzieningen worden bepaald op basis van individuele beoordeling van de vorderingen.

Pensioenen: De stichting heeft één pensioenregeling. Dit betreft een Nederlandse regeling en wordt gefinancierd door afdrachten aan pensioenuitvoerder, te weten het bedrijfstakpensioenfonds ABP. De pensioenverplichting wordt gewaardeerd volgens de “verplichting aan de pensioenuitvoerder benadering”. In deze benadering wordt de aan de pensioenuitvoerder te betalen premie als last in de staat van baten en lasten verantwoord.
De stichting heeft geen verplichting tot het voldoen van aanvullende bijdragen in geval van een tekort bij het ABP, anders dan het effect van hogere toekomstige premies. De stichting heeft daarom de pensioenregeling verwerkt als een “verplichting aan de pensioenuitvoerder benadering” en heeft alleen de verschuldigde premies tot en met het einde van het boekjaar in de jaarrekening verantwoord.
Het ABP had ultimo het boekjaar een beleidsdekkingsgraad van 110,2%.

Overige activa en passiva: Overige activa en passiva worden gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Grondslagen voor de bepaling van het resultaat
Bij de bepaling van het exploitatieresultaat gelden de volgende beginselen: lasten (en baten) zijn toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben.

Opbrengsten: Onder opbrengsten wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte bedragen voor verleende diensten of verkochte goederen, verminderd met verleende kortingen.
De subsidies wordt tegen het verrekende bedrag opgenomen.

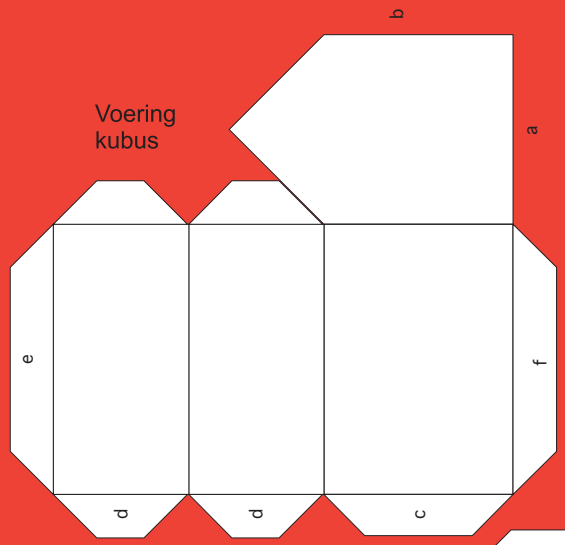
Bedrijfskosten: De bedrijfskosten worden bepaald op basis van historische uitgaafprijzen verminderd met de ontvangen kortingen en worden toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Afschrijvingen: De afschrijvingen op de materiële vaste activa worden berekend door middel van de vaste percentages van de aanschaffingswaarde op basis van de verwachte economische levensduur.

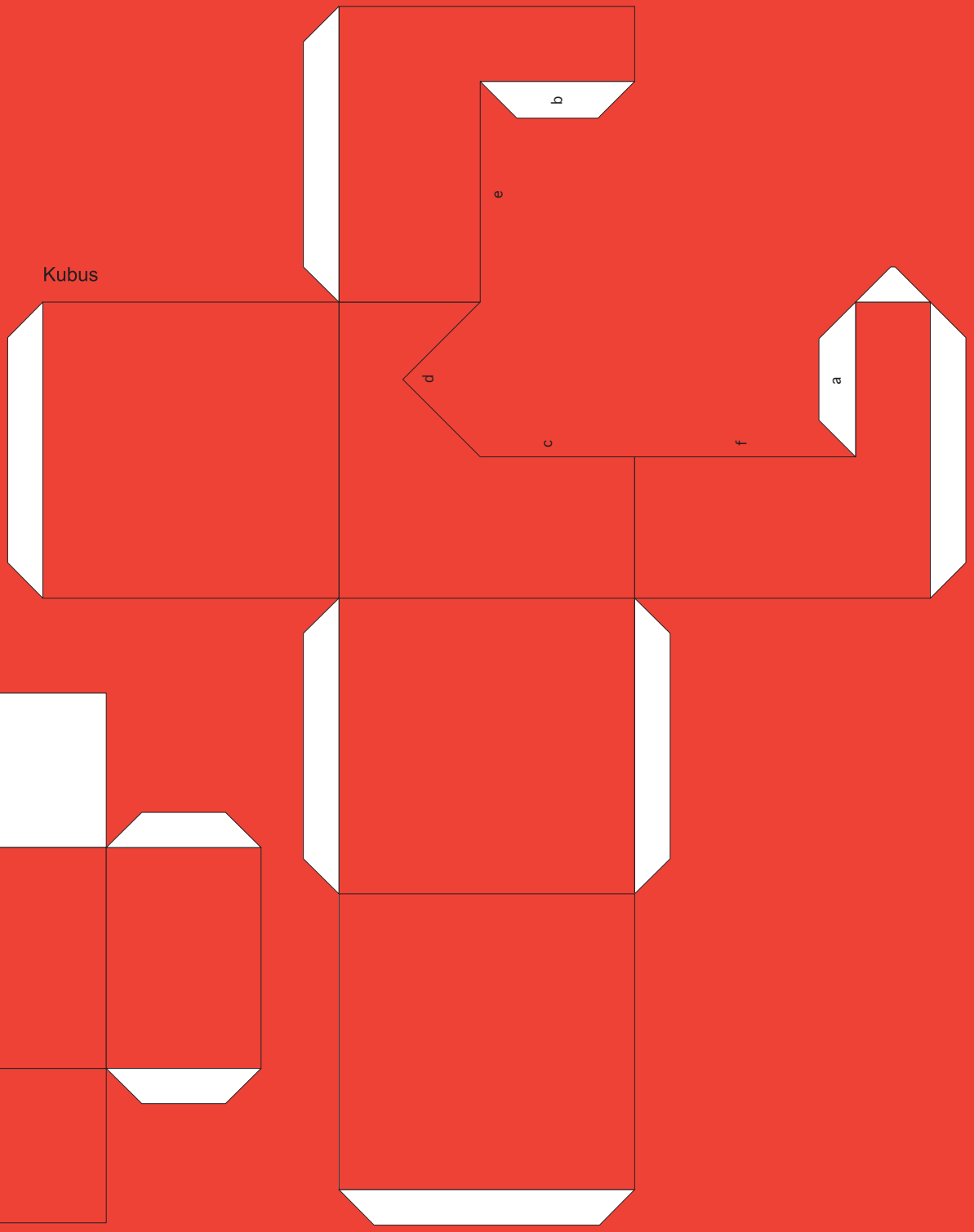
Onderhoudskosten: De componenten methode wordt toegepast voor de verwerking van onderhoudskosten.

BOUWPLAAT
PAKHUIS LIBAU

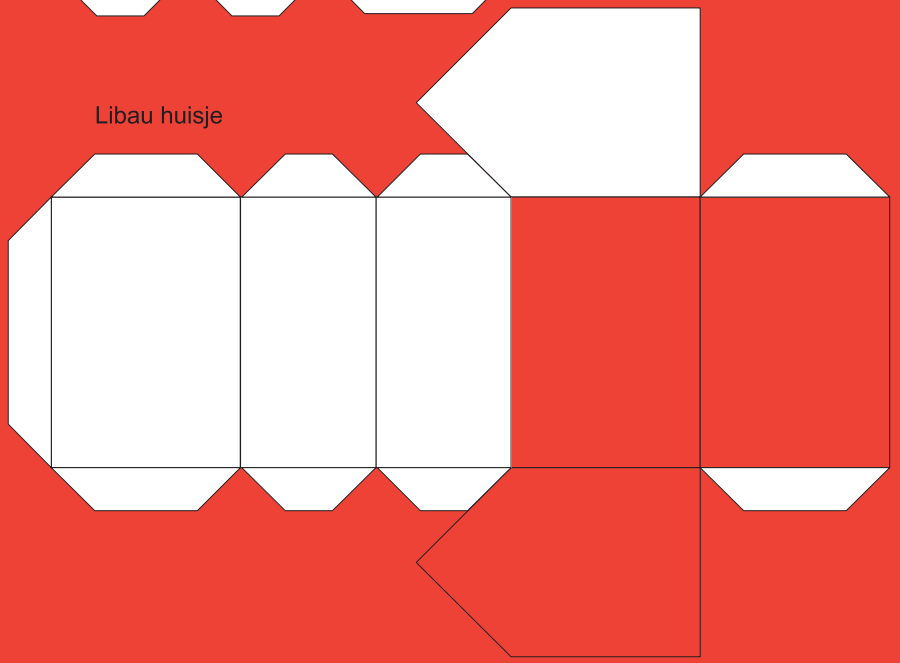
Voering kubus

Kubus

Libau huisje

KOFFIEBON

U bent van harte welkom in het pakhuis!

KOFFIEBON

U bent van harte welkom in het pakhuis!

LIBAU
Hoge der A 5
9712 AC Groningen
Telefoon (050) 312 65 45
www.libau.nl
Email: info@libau.nl